

3000 Leuven mail - Verschijnt 4 x per jaar - P706334

jaargang 27 - nummer 2 - juni 2016

welwijs

wisselwerking
onderwijs en
welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

Colofon

Welwijs verschijnt 4 x per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Maria Bouverne-De Bie - Dieter Burssens -
Nathalie De Bleeckere - Eef Goedseels -
Bie Melis - Jan Tallon - Gil Thys - Laurent Thys -
Bea Vandewiele - Evi Verduyck -
Liesbet Verplanken - Nicole Vettenburg -
Kathleen Walravens.

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS
Trolieberg, 70
3010 KESSEL-LO
E-mail: nicole.vettenburg@welwijs.be
Gsm: 0483 / 01 00 22
Teksten voor bijdragen, brieven en
mededelingen dienen te worden toegezonden
naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen:

€ 25 voor organisaties en instellingen;
€ 20 voor particulieren;
€ 17 voor groepsabonnement
(vanaf 5 abonnementen) en
€ 30 voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op
rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w.
MAJONG, Trolieberg, 70 - 3010 Kessel-lo,
met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, UGent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg,
Trolieberg 70,
3010 Kessel-Lo.

www.welwijs.be

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek uit meerdere onderzoeken, uitgevoerd binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, UGent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk te bevorderen. Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het tijdschrift WELWIJS (verschijnt 4 x per jaar)
  2. Het geven van vorming en begeleiding
  3. Het verrichten van onderzoek
- MAJONG v.z.w. Trolieberg 70 - 3010 Kessel-Lo.

PUBLICATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde verschillende studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (5 euro)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingssituaties (1993), 139 p. (6 euro)

Hoe wordt vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen op de veranderende situaties waarin jongeren opgroeien? In dit boek wordt op deze vraag ingegaan: eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitgewerkt.

WELZIJNSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (6 euro)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden.

OPVOEDEN IN BILLIJKHEID: hoe streng moet onze aanpak zijn? (1999), 123 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 10 jaar Welwijs werd gereflecteerd op de uitgangspunten van het tijdschrift en dit vanuit de actuele maatschappelijke evolutie waar de roep naar meer controle en gestrengheid in de opvoeding sterker wordt. Centraal in deze reflectie staat de vraag: is de optie 'opvoeden in billijkheid' verenigbaar met de uitgangspunten van het tijdschrift Welwijs?

JUBILEUMNUMMER "15 jaar Welwijs" (2005), 152 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 15 jaar Welwijs werd een speciaal nummer uitgegeven met een selectie van vroegere bijdragen, een index met de artikels van de afgelopen 15 jaren en een bundeling van alle verschenen cartoons van Jan De Graeve.

JUBILEUMNUMMER "25 jaar Welwijs" (2015), 156p. (8 euro)

In dit jubileumnummer worden een aantal artikels uit de vorige jaargangen opgenomen die handelen over het thema 'diversiteit'. Daarnaast biedt een index een overzicht over alle bijdragen van de voorbije 25 jaar en worden alle verschenen cartoons van Jan De Graeve – tussen 2005-2014 – gebundeld.

4 scholen op 3 jaar... Stop de carrousel!

Els JOOKEN, Tom VAN WATERSCHOOT en Govert MERCKX

Abdel (17 jaar, 4^e jaar bso schilderen-decoratie) staat op het punt om definitief uitgesloten te worden. Tijdens het eerste trimester stapelen de opmerkingen en nota's zich op, deze gingen vooral over te laat komen in de les, onbeleefd reageren, enzovoort. In december loopt de emmer over: Abdel heeft een leerlingbegeleidster verbaal en fysiek bedreigd en een werkstuk van een medeleerling vernield. De politie is moeten tussenkomen omdat de veiligheid van het personeel in het gedrang kwam. Een uitsluiting zou voor hem de vierde uitsluiting op 3 schooljaren tijd betekenen. Deze school kiest er echter voor om hem aan boord te houden door hem een Carrouseltraject voor te stellen.

Als een leerling dreigt uitgesloten te worden van een school, krijgt die al snel het etiket 'moeilijke leerling' opgeplakt. De leerling komt in een negatieve spiraal in de communicatie terecht en we krijgen vaak een opeenvolging of herhaling van dezelfde problemen. Een uitsluiting dreigt of wordt effectief uitgevoerd: op één of andere manier is opnieuw aansluiting vinden met de school een groot probleem geworden. Dit belast de goede ontwikkeling van de jongere en is niet bevorderlijk voor zijn verdere schoolloopbaan. Jongeren die in deze situatie zitten, noemen we carrousel leerlingen.

Een carrousel is een draaimolen, een mooi speeltuig waar kinderen plezier aan beleven. Bij elk rondje zoeken de kinderen opnieuw contact met de ouders en wordt er uitbundig gewuifd. Na enkele rondjes kunnen kinderen de 'flosj' proberen te pakken die aan een touw over hen bengelt en die kans geeft op een extra en gratis rondje: pret verzekerd!

In dit geval wordt het beeld van de 'carrousel' gebruikt om te verwijzen naar het eindeloos rondraaien in dezelfde dynamiek. Er is geen perspectief op een positieve evolutie, het moeilijke gedrag van de jongere blijft zich herhalen in elke nieuwe school en geeft telkens weer aanleiding tot nieuw dreigend uitsluitingsgevaar. Deze jongeren krijgen precies elk rondje opnieuw en ongewild de 'flosj' toebe-deeld: een extra rondje in een carrousel die te lang blijft duren...

Carrousel verwijst naar het eindeloos rondraaien in dezelfde dynamiek

In Mechelen biedt PrOS (van Waterschoot et al, 2006), werking Problemen Op school, deze jongeren in samenwerking met de school, het CLB, de ouders en de jongeren een nieuw perspectief. Het zoekt opnieuw naar een positieve verbinding met de school. Bij deze jongeren gebeurt dit door ook alternatieve dagbesteding naast de school aan te bieden en zo de 'geladen' verhouding met het gebeuren 'school' af te koelen. Vaak zien we, net door de school even tussen haakjes te zetten, opnieuw motivatie ervoor ontstaan.

Samen met het CLB, ouders, Abdel en de school organiseert PrOS een rondetafelgesprek op school om de bezorgdheden te

PrOS (Problemen Op School) is een samenwerkingsproject tussen de stad en het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) De Pont, in nauwe samenwerking met alle Mechelse scholen, CLB's en onderwijsondersteunende diensten.

Het project richt zich naar leerlingen tussen 10 en 18 jaar, die wonen en/of naar school gaan in Mechelen én bij wie het dreigt mis te lopen op school, ondanks inspanningen van leerkrachten en eventueel CLB. PrOS biedt verschillende modules aan, zoals individuele begeleiding, Lange Time-Out, Korte Time-Out, teambuildings voor klasgroepen, HERGO's (herstelgericht groepsoverleg) en Carrousel.

bespreken, maar ook om te bekijken wat zijn krachten en kwaliteiten zijn. Tijdens dit gesprek blijkt dat Abdel al enkele jaren problemen heeft met zelfbeheersing en impulscontrole. Hij is hiervoor in begeleiding geweest in het CGG, maar dit is gestopt omdat Abdel niet meer wilde meewerken. Ook gebruikt Abdel regelmatig drugs, waarvoor hulpverlening bij de Sleutel werd opgestart, maar opnieuw door Abdel werd stopgezet. Tijdens de weekends doet Abdel regelmatig studentenjobs in grote winkelketens. Men is steeds tevreden over Abdel. Daarnaast zegt de school dat Abdel een leerling is met voldoende capaciteiten om een goede schilder te worden. Zijn punten zijn goed, zijn werkstukken zijn prachtig en leerkrachten vinden Abdel een fijne jongen om mee te praten. Ook al is hij regelmatig te laat en werkt hij niet altijd even goed mee, ze willen hem graag een kans geven om naar het volgende jaar te gaan.

Wie zijn deze 'carrousel'-jongeren?

In Mechelen biedt PrOS een heel aantal begeleidingsmogelijkheden aan voor jongeren en scholen bij gedragsmoeilijkheden. PrOS biedt Lange Time-Out en Korte Time-Out aan, begeleidingsmogelijkheden binnen en buiten de school, in basis en secundair onderwijs en steeds gericht op herstel van het contact tussen de jongere en de school. Govert Merckx voerde in 2009 een uitgebreid onderzoek over een groep jongeren die met het toenmalige begeleidingsaanbod van PrOS niet kon bereikt worden. Er bleef een groep jongeren

over met weinig motivatie voor school of begeleiding, die zich gedurende een periode in een soort 'niemandsland' bevinden, waarbij nog geen nieuwe school werd gevonden, aansluiting met de huidige school erg moeilijk is en de jongere thuis zit. Onterecht worden deze jongeren soms ook 'onschoolbaar' genoemd, vaak omdat men binnen de context van een school niet meer weet van welk hout pijlen te maken. Van daaruit is de begeleidingsmodule 'carrousel' ontstaan.

Maar het probleem situeert zich niet enkel op school.

Geen lachende gezichten op de draaimolen

Het onderzoek van Merckx (2009 en 2011) geeft duidelijk aan dat er met deze groep jongeren nog andere zaken aan de hand zijn. Hij distilleerde 35 jongeren die in de periode van 2,5 jaar tussen 1/9/2006 en 31/12/2009 tweemaal definitief werden uitgesloten. Van deze groep jongeren blijkt 34% één of meerdere begeleidingen bij PrOS te hebben gevolgd. 71% van hen zijn bekend bij het parket omwille van misdrijven (voornamelijk diefstal en geweld), en voor 32% werd een POS-dossier (problematische opvoedingssituatie) bij het parket geopend. 28% was bekend bij het toenmalige CBJ, dat nu gevat wordt in de integrale jeugdhulp. Ouders en school melden rond deze groep jongeren normvervaging en een gebrek aan respect voor autoriteit.

Het gaat hier dus niet enkel over de school. Het is wel te begrijpen dat deze jongeren moeilijk aarden binnen de context van een

school en dat de problemen die zij hebben erg sterk aanvoeld worden binnen de muren van een school. Maar het probleem op school is volgens ons een symptoom. We zien bij deze jongeren duidelijk vervaging van normen, vaak een weinig betrokken of structurerende houding binnen de thuiscontext en contacten met andere jongeren die hen stimuleren tot misdrijven of geweld buiten de schoolse context. Dit gegeven maakt dat deze jongeren vaak erg negatief benaderd worden, wat het symptoom

Bij jongeren die niet worden bereikt door het begeleidingsaanbod, wordt normvervaging en gebrek aan respect van autoriteit vastgesteld

meestal nog verergert. Er dreigt dan moeheid, niet enkel op school maar rond eender welke maatschappelijke of sociale inzet.

Het onderzoek van Merckx geeft aan dat scholen allerlei inspanningen doen om met het 'moeilijke' gedrag van de jongere om te gaan. Deze inspanningen zijn initieel gericht op een positief herstel van het contact van de jongere met de school, via dialoog, volgkaarten en/of ondersteuning. Jongeren die benaderd worden met een positieve volgkaart aanvaardden deze maatregel als een positieve kans om binnen de scholen goed te blijven functioneren. Maar soms blijft het contact uitermate moeilijk en wordt de reactie van de school eerder negatief en sanctiegericht. Jongeren en ouders geven aan dat een sanctie hen niet meer raakt en dat dit de schoolmoeheid net in de hand werkt. Het probleem van deze jongeren is dat hun moeilijk gedrag vaak aanleiding geeft tot negatieve reacties, wat het moeilijk gedrag versterkt... en de carrousel blijft maar draaien.

Een zoveelste definitieve uitsluiting zet deze jongeren tot een ontstellende en radicale stap: ze laten de school los en wensen zo geen deel meer uit te maken van een vooropgesteld maatschappelijk kader (Vettenburg, N., Walgrave, L. & Van Welzenis, I., 2002).

Deze stap houdt veel risico's in, niet enkel op schools vlak. Naast de verminderde kans tot het behalen van een diploma, zijn er ook belangrijke psychologische effecten: er is een toenemende normvervaging, een algemeen gevoel van apathie en lusteloosheid en de ervaring dat inzet, werk en communicatie niet nodig is in het leven.

Geen school, wat nu?

In Mechelen worden alle definitief uitgesloten jongeren systematisch besproken op het BOC (Begeleidings- en Oriënterings Cel), wat een realisatie is van de overlegstructuur binnen het LOP (Lokaal Overleg Platform). Op deze manier wordt erop toegezien dat deze jongeren zo snel mogelijk een nieuwe school vinden na de uitsluiting. Als dat niet lukt, kan nagedacht worden over een alternatief traject zoals carrousel. Maar ook voor jongeren voor wie de verbinding met school tijdelijk niet mogelijk is, zoals in het voorbeeld van Abdel, kan Carrousel een optie zijn.

Carrousel biedt jongeren hulp op twee niveaus. Er wordt gezocht naar een goede daginvulling, weg van de school, die de jongeren een zinvolle tijdsbesteding biedt en hen opnieuw motiveert. Dit naar het model van Netwerk Leerrecht dat al jaren in Leuven op deze manier jongeren opnieuw activeert. Wij hebben in Mechelen daartoe een aantal goede contacten met een boekenwinkel, woonzorgcentrum, sportwinkel, ziekenhuis, OCMW, enz. Daarnaast worden deze jongeren ook begeleid bij het probleem dat ze ervaren en wordt op een bepaald moment in hun begeleiding de vraag naar de toekomst opnieuw bekeken. Vaak zien we dat er opnieuw motivatie ontstaat bij jongeren om de stap naar de school te zetten. De daginvulling blijkt dan een motiverend element geweest te zijn. Het positieve contact met de leider van de zaak, geeft opnieuw een positief zelfgevoel en versterkt de jongeren in hun eigenwaarde.

Abdel zegt tijdens het rondetafelgesprek dat hij beseft dat er iets moet gebeuren, dat hij hulp nodig heeft. Hij wil erg graag naar school blijven gaan, omdat hij zijn diploma wil behalen. Voor de school is dit tijdelijk geen optie, omdat de schade die Abdel heeft aangericht eerst hersteld moet worden, zowel fysiek als emotioneel. De directie wil hem terug toelaten als dit herstel is gebeurd en als er begeleiding wordt opgestart.

Abdel vind het een goed idee om in het Carrouseltraject te stappen, dat bestaat uit volgende 4 luiken:

- Zoeken naar een alternatieve dagbesteding die aansluit bij de interesses van Abdel.
- Diagnosestelling en begeleiding installeren voor Abdels onderliggende problematiek.
- Mogelijkheden tot herstel bekijken.
- Samen met de school zoeken naar mogelijkheden voor Abdel om een attest te behalen, terwijl hij tijdelijk niet op school zal zijn (van januari t/m paasvakantie).

Veelal botsen we in dit begeleidingsproces op een persoonlijke problematiek van een jongere of een contextgerelateerde moeilijkheid. Dit is niet uitgeklaard op enkele maanden tijd. Het gaat hier om een probleem dat vaak al lang bestaat, maar niet goed behandeld en gediagnosticeerd is geweest. Een expliciete taak van de Carrou-

selbegeleider is het opzetten van een goed behandelnetwerk dat de begeleiding kan verderzetten als carousel stopt. We denken dan aan verdere hulpverlening in een ambulancetruum (CGG, TEJO, CAW,...), aan een melding via een M-document (motivatie-document) bij het OCJ (ondersteuningscentrum jeugdzorg) om ook de context van de jongere verder te helpen, tot zelfs een observatieopname teneinde diagnostische klaarheid te scheppen in een te lang niet-behandeld probleem.

Gedurende heel het traject, heeft de Carouselmedewerker wekelijks gesprekken met Abdel, met de ouders en met begeleiders op de alternatieve dagbesteding. Omdat er sprake is van een verontrustende situatie op school, maar ook in de thuiscontext (intrafamiliaal geweld tussen ouders en van de vader naar Abdel), heeft het CLB een aanvraag ingediend bij het OCJ en werd er een consulent toegewezen. In samenspraak met de

consulent en ProS maken de ouders en Abdel een afspraak bij een kinderpsychiater om de onderliggende problematiek te onderzoeken.

Als juni dichterbij komt...

Een uitsluiting in de helft van het schooljaar biedt nog heel wat mogelijkheden voor een jongere om een begeleidingstraject in Carousel op te zetten. De finaliteit van de school gedurende enkele maanden tussen haakjes zetten en werken aan het verhogen van de motivatie, maakt deze jongeren opnieuw klaar om in het volgende schooljaar een nieuwe start te nemen.

Jongeren die uitgesloten worden in het derde trimester, varen echter in een ander schuitje. Daar is de moeilijke relatie met de school vaak al langer aan de gang. De uitsluiting komt op een moment dat het schooljaar bijna ten einde is en er niet altijd perspectief tot begeleiding is. Een jongere heeft op dat moment niet zelden nog best wat kansen tot het behalen van een A- of B-attest omdat er al voldoende punten verzameld zijn tijdens het begin van het schooljaar. De frustratie van de jongere wordt er alleen maar groter door omdat de uitsluiting ook attestering voor dat jaar onmogelijk maakt. En de jongere kijkt terug op een verloren jaar...

Carousel biedt de kans om attestering toch mogelijk te maken door een begeleidingsplan op te zetten in samenwerking met de school, op maat van de noden van de jongere en de behoefte van de school. Soms worden taken vanuit de school meegegeven. Soms zijn de verworven punten tot dan toe al voldoende om een attest te wettigen. Het grote voordeel van deze werking is dat de jongere zijn/haar jaar niet verliest en verder kan in zijn schoolcarrière. We vermijden op die manier een frustratie waarvan geweten is dat ze niet bijdraagt tot een positieve ontwikkeling van de jongere zelf. De afspraak is dan dat de jongere het jaar daarna de schoolloopbaan verder zet in een nieuwe school, maar wel een jaar verder kan.

Soms wordt de school even tussen haakjes gezet om voor de jongere en voor de school een adempauze te creëren. Dan kan het Carouseltraject de kans geven om een oplossing te bedenken voor het hervatten van het schooljaar met hernieuwde moed.

Carousel maakt attestering mogelijk

Hoewel Abdel op beide dagbestedingsplaatsen lovende feedback krijgt en hij dit ook graag doet, wil hij nog steeds liever naar school gaan. De school hoort de positieve verhalen en is bereid tot een herstelgesprek. De Carouselmedewerker organiseert een Herstelgericht Groepsoverleg (HERGO) met de ouders, Abdel, de directie en leerlingbegeleider van de school. De HERGO verloopt goed en ze komen tot een duidelijk herstelplan, met een aantal duidelijke afspraken. Zo moet Abdel de voorgestelde begeleiding volhouden; wanneer hij terug naar school komt, moet hij elke dag op tijd zijn; Abdel wil zijn excuses aanbieden aan de slachtoffers van het incident; enz.

Over kansen gesproken: Abdel gaat terug naar school!

De paasvakantie nadert, tijd voor opnieuw een rondetafelgesprek op school met dit keer ook de consulent erbij. Abdel omschrijft de periode van het Carouseltraject als volgt: "Ik ben

blij dat ik terug naar school mag. Het was niet gemakkelijk om te werken, het voelde soms als een straf, maar ik heb er ook dingen uit geleerd. Ik heb nu ook een studentenjob gekregen in de sportwinkel, dus dat is fijn."

De school wil Abdel weer verwelkomen na de paasvakantie, mits hij de afspraken uit het herstelplan naleeft. Ook wordt er een overleg gepland met de leerkrachten en Abdel om te bekijken hoe hij kan aansluiten bij de leerstof in het derde trimester. Wanneer Abdel weer naar school zal gaan, zal de Carrouselmedewerker ter opvolging wekelijks een gesprek met Abdel plannen. Met daarnaast nog regelmatig contact met de ouders en de betrokken hulpverlening, zoals consulent en psychiater.

Nieuwe kansen creëren in een nieuwe school

Binnen het BOC ontwikkelden we het begeleidingsplan 'warme overdracht'. Bij een definitieve uitsluiting start een zoektocht naar een nieuwe school. Meestal start deze jongere in de nieuwe school zonder enige voorbereiding. Maar iedereen weet dat een jongere die half maart in een nieuwe school start, dit doet vanuit moeilijkheden. Het etiket 'moeilijke leerling' staat als het ware op het voorhoofd gedrukt.

Scholencarrousel stoppen door de overdracht naar de nieuwe school te begeleiden

Met 'warme overdracht' willen we het proces van overdracht van de ene school naar de andere begeleiden. We starten in de uitsluitende school met de opmaak van een communicatiefiche, waarbij leerkrachten, directie, CLB, jongere en ouders oplijsten wat kwaliteiten en moeilijkheden zijn in de omgang met de jongere en hoe hier best mee om te springen. De bedoeling is een document op te maken dat kansen biedt en handvatten aanreikt om op een respectvolle en duidelijke manier in communicatie met de jongere te gaan. Dit document wordt meegenomen naar de volgende school en overlopen met de leerkrachten van de klas waar die jongere zal terechtkomen. Op die manier veranderen we de stempel 'moeilijke leerling' naar 'leerling met aandachtspunten die ons helpen om er een goeie weg mee te gaan'. Ook de nieuwe klas wordt betrokken in dit proces. We houden met de hele groep een proactieve cirkel, zodat er een positieve kennisgeving kan plaatsvinden met de nieuwe leerling en de groep geholpen wordt de nieuwe klasgenoot een goede plek te geven.

Samenvattend

Jongeren die definitief worden uitgesloten uit een school, lopen een verhoogd risico met betrekking tot hun ontwikkeling en hun verdere schoolloopbaan. Als uitsluiting regelmatig dreigt, spreken we over carrousel leerlingen. In Mechelen biedt PrOS in samenwerking met de stad, de scholen en de CLB's hulp aan jongeren om de aansluiting met de school toch opnieuw te herstellen. Als dit niet lukt, is de positieve overdracht naar een nieuwe school een goede manier om de scholencarrousel stop te zetten. Er is vrijwel nooit een wachttijd voor Carrousel. Eind mei is de module wel meestal volzet, waarna aanmelden niet meer kan. Carrousel begeleidt gemiddeld 8 jongeren per schooljaar.

Els JOOKEN*, Tom VAN WATERSHOOT** en Govert MERCKX***

* Maatschappelijk werkster en hulpverleenster binnen de werking van PrOS.

** Psycholoog en coördinator binnen de werking van PrOS.

*** Maatschappelijk werker binnen het Centrum voor Leerlingen Begeleiding van het gemeenschapsonderwijs.

REFERENTIELIJST

- Merckx, G. (2011). Onderzoek naar moeilijk schoolbare jongeren (carrousel leerlingen) regio Mechelen – januari-augustus 2009. In: www.leerrijk.be 1/12/2011
- Merckx, G. (2009). Carrousel leerlingen. Profileren en aanzet tot aanpak. Regio Mechelen. Onuitgegeven verslag.
- van Waterschoot, T., Noorduyn, C., Swinnen, H. & Van Asch, E. (2006). Het PrOS-project: een alternatief ambulante hulpverleningsmodel voor probleemgedrag op school. *Tijdschrift Klinische Psychologie*, 36, 221-228.
- Vettenburg, N., Walgrave, L. & Van Welzenis, I. (2002). Maatschappelijke kwetsbaarheid: een theorie over systematische delinquentie door jongeren. In P. Goris & L. Walgrave (Eds.). *Van kattenkwaad en erger. Actuele thema's uit de jeugd-criminologie* (pp. 39-76). Leuven: Apeldoorn, Garant 39-76.

www.prosgoedgedacht.be

www.herstelgerichtwerkenopschool.be

Iedereen meertalig!

Over het potentieel van meertalig onderwijs in Vlaanderen

Esli STRUYS, Jill SURMONT en Els CONSUEGRA

Sinds 2014 kunnen secundaire scholen in Vlaanderen aan CLIL doen. Dit is een vorm van meertalig onderwijs waarbij een deel van de niet-taalvakken in een andere taal wordt gegeven. Na twee jaar zijn er al meer dan zestig scholen die meedoen. Uit ons onderzoek blijkt dat de leerlingenpopulatie van deze scholen doorgaans een hoge socio-economische status heeft. Toch heeft internationaal onderzoek aangetoond dat meertalig onderwijs kan leiden tot betere leerresultaten voor iedereen. In dit artikel beschrijven we drie redenen waarom meertalig onderwijs volgens ons als hefboom kan dienen voor gelijkheidskansenonderwijs in Vlaanderen.

Laat ons beginnen met een casus, uit het leven gegrepen. Het Koninklijk Atheneum Pegasus te Oostende was één van de scholen die twee jaar geleden van start gingen met CLIL. Dit staat voor *content and language integrated learning*, een vorm van meertalig onderwijs waarbij een deel van de niet-taalvakken in een andere taal wordt gegeven. Na twee jaar kwam de school tot enkele opmerkelijke resultaten. Niet enkel was hun leerlingenaantal gestegen, ze waren er ook in geslaagd leerlingen die extra ondersteuning vereisen (GOK-leerlingen), vooruit te helpen. Zo verkleinde de achterstand van GOK-leerlingen die CLIL volgden ten opzichte van de andere leerlingen, terwijl dat niet het geval was voor de GOK-leerlingen in het gewone onderwijstraject. Daarnaast bleek uit de eerste resultaten ook dat het aantal B-attesten in de CLIL-richtingen significant

In 2016-2017 bieden meer dan 80 scholen een meertalig onderwijsproject aan

bijna tien percent van het totale aantal secundaire scholen¹. Er is in Vlaanderen een grote variëteit aan CLIL-projecten: meertalig onderwijs wordt binnenkort aangeboden in meer dan 50 verschillende vakken in alle onderwijsvormen (van algemeen tot beroepsonderwijs). De casus van KA Pegasus staat niet alleen; ook in andere CLIL-scholen stelt men gelijkaardige mechanismen vast.

De mooie resultaten van het CLIL-onderwijs in het KA Pegasus tonen op kleine schaal wat het potentieel is van CLIL voor heel Vlaanderen. Uit de internationaal vergelijkende PISA-studies blijkt telkens dat Vlaamse leerlingen tot de toppers behoren wereldwijd voor rekenen, taal en wetenschappen. Toch tonen dezelfde studies ook dat de verschillen tussen Vlaamse leerlingen groter zijn dan in andere vergelijkbare landen. Het gaat dan over verschillen tussen leerlingen uit verschillende socio-economische thuissituaties, met een verschillende migratiestatus of met een verschillende thuis-

Content and language integrated learning (CLIL)

CLIL is een vorm van meertalig onderwijs, waarbij een deel van de niet-taalvakken in een andere taal dan de gebruikelijke instructietaal wordt aangeboden. In Vlaanderen gaat het om maximaal twintig percent van de niet-taalvakken in het Engels, Frans of Duits. Concreet komt dit neer op een gemiddelde van één à vier lessen CLIL op weekbasis. De wetgever schrijft niet voor welke vakken in welke talen mogen worden gedoceerd; een school kan dus zelf kiezen welke vakken ze opneemt in haar CLIL-traject. Leerkrachten in het CLIL-onderwijs hoeven geen moedertaalsprekers te zijn van de doeltaal, maar ze moeten wel formeel aantonen dat ze volgens het Europees Referentiekader niveau C1 hebben bereikt in die taal. Niveau C1 wordt omschreven als effectieve operationele vaardigheid en is het op één na hoogste niveau op een totaal van zes (van A1 tot C2). Daarnaast moeten CLIL-leerkrachten ook aantonen dat ze zich hebben bijgeschoold in de methodiek van CLIL. Indien een school wil starten met CLIL moet ze bij de Vlaamse overheid een aanvraagdossier indienen. Dit dossier wordt aan de hand van een aantal kwaliteitscriteria gescreend door een commissie van experts op het gebied van CLIL.

taal. Het traditionele onderwijs blijkt er niet in te slagen bepaalde doelgroepen op eenzelfde manier te laten excelleren als onze toppers. Indien het meertalig onderwijs hiertoe wel in staat is, strekt het tot aanbeveling dergelijke projecten actief te stimuleren. Het idee dat meertalig onderwijs het onderwijs positief kan beïnvloeden is veel ouder dan het CLIL-onderwijs in ons land. Vlaanderen was tenslotte één van de laatste regio's in Europa dat andere talen als instructietaal in de vakles toeliet. In de jaren '70, twintig jaar voordat de term CLIL werd bedacht, startte men in Canada met immersieprogramma's in het Frans die de actieve meertaligheid van de bevolking moesten stimuleren. Het eerste onderzoek naar het verband tussen meertalig onderwijs en leerresultaten ontstond dan ook in Noord-Amerika. De grootste studie naar dit onderwerp werd uitgevoerd door de Nieuw-Zeelandse onderwijskundige John Hattie (2009). Hij analyseerde meer dan 120 studies bij in totaal meer dan 10.000 leerlingen. Deze meta-analyse toonde aan dat meertalige

Meertalige programma's hebben een positief effect op de algemene prestaties van leerlingen

programma's een positief effect hebben op de algemene prestaties van de leerlingen. Dit is opmerkelijk gezien de grote variatie binnen deze programma's. In sommige curricula wordt er gekozen voor meerdere talen (zoals het Vlaamse decreet toelaat), in andere programma's opteert men voor een volledige onder-

domping in één andere taal (zoals in bepaalde vormen van immersieonderwijs). Over het algemeen blijken de programma's met meerdere talen betere resultaten op te leveren dan curricula waar bij de leerlingen (bijna) uitsluitend les krijgen in een andere taal. Dit voordeel is niet enkel beperkt tot leerlingen met een talenknobbel of met sterke schoolse vaardigheden. Ook leerlingen die tot risicogroepen behoren, kunnen voordeel hebben van meertalig onderwijs. In een overzichtsartikel over de effecten van meertalig onderwijs toonde Genesee (2006) aan dat leerlingen met een laag IQ sneller vooruitgang boekten in hun tweede taal dan leerlingen in het traditioneel onderwijs. Hetzelfde geldt ook voor leerlingen uit een benadeelde socio-economische thuissituatie of met een migratieachtergrond. Meertalig onderwijs blijkt nooit een nadelige invloed te hebben op de ontwikkeling van de moedertaal of op de algemene leerresultaten. Daarnaast leidt het meertalig onderwijs steeds tot een betere functionele meertaligheid, ongeacht de achtergrond van de leerlingen.

Na twee jaar CLIL in Vlaanderen merken we dat vooral scholen met weinig GOK-leerlingen voor een meertalig onderwijsproject kiezen. Uit een eigen studie die we momenteel aan het afwerken zijn, merken we een significant lager percentage bij CLIL-scholen op de GOK-parameter 'diploma moeder' in vergelijking met de rest van Vlaanderen. Dit wil zeggen dat in Vlaanderen vooral scholen met leerlingen uit bevoordeelde socio-economische achtergronden voor CLIL kiezen. Op het eerste gezicht lijkt het onlogisch dat lesgeven in een andere taal voordelig kan zijn voor groepen leerlingen die het moeilijk hebben in het reguliere onderwijs. In dit artikel bekijken we drie redenen waarom deze perceptie foutief is:

- meertalig onderwijs verbindt leerlingen met diverse achtergronden;
- meertalig onderwijs spreekt leerlingen aan met diverse talenten voor taal;
- meertalig onderwijs maakt leerkrachten bewust van het belang van taal in de vakles.

Met dit artikel wensen we aan te tonen dat CLIL als hefboom kan fungeren voor gelijkheidskansenonderwijs in Vlaanderen.

Meertalig onderwijs verbindt

Het Vlaamse onderwijs wordt geconfronteerd met een toenemende diversiteit aan migratieachtergronden en thuistalen. Het aandeel anderstalige leerlingen in Vlaamse scholen neemt bijvoorbeeld jaar na jaar toe (van 11% in 2010 naar 14% in 2014 voor het secundair onderwijs). Men kan zich terecht afvragen of leerkrachten en schoolteams vandaag voldoende ondersteuning en de juiste competenties hebben om met deze diversiteit om te gaan.

Vaak wordt de ééntaligheid gezien als een verbindende factor over alle verschillen heen. Binnen deze visie worden de talige achtergronden van de leerlingen uitgegomd en worden ze allemaal verenigd rond het gemeenschappelijke doel: een goede kennis van de instructietaal, in Vlaanderen het Nederlands. Dit wil zeggen dat alle vakken in die instructietaal worden gegeven en dat er op de speelplaats enkel Nederlands mag worden gesproken. Er zijn goede argumenten te vinden voor dit schoolse beleid van ééntaligheid. Volgens sommigen is een goede kennis van de omgevingstaal noodzakelijk voor de integratie van nieuwkomers en verhoogt het hun slaagkansen op de arbeidsmarkt. Toch zijn er ook zeer belangrijke nadelen aan verbonden.

Ten eerste vergroot dit beleid van ééntaligheid de ongelijkheid in de klas. Meertalige leerlingen krijgen de stempel van 'anderstalige', wat hen stigmatiseert. Uit een recente studie die we op de Onderwijs Research Dagen presenteerden, blijkt dat leerkrachten makkelijker een C-attest geven aan anderstalige leerlingen, ook als hun taalvaardigheid vergelijkbaar is met die van moedertaalsprekers (Consuegra et al., 2016). Mogelijk spelen er als gevolg van die stigmatisering ook negatieve verwachtingseffecten van de leerkrachten.

De meertalige klas komt in grote mate aan deze bedenkingen tegemoet. In het meertalig onderwijs wordt het label 'anderstalige' relatief, omdat ook de moedertaalspreker van de instructietaal in bepaalde lessen zelf een 'anderstalige' wordt. Niet langer de ééntaligheid maar de meertaligheid wordt zo de verbindende factor voor leerlingen met verschillende achtergronden. Het is logisch dat meertaligheid verbindt aangezien er op wereldschaal minder één- dan meertaligen zijn. Er is dus geen enkele taal die in grotere mate kan verbinden dan de vaardigheid om zich in verschillende talen uit te drukken.

Ten tweede beantwoordt de ééntalige les niet langer aan de manier waarop kinderen en jongeren kennis verwerven in onze superdiverse samenleving. Meertalige leerlingen gebruiken in hun dagelijkse leven verschillende talen om zaken te leren. Deze kennisverwerving gebeurt niet enkel in de klas, maar ook op straat of via digitale wegen. De ééntalige klas geeft de foutieve indruk dat in een bepaalde regio kennis enkel in één taal wordt verworven.

Meertalige kennisverwerving beantwoordt wel aan de realiteit van de moderne samenleving. In elke omgeving worden verschillende talen en taalvariëteiten gebruikt om kennis, vaardigheden en attitudes te leren. Elk van deze systemen heeft het potentieel om de realiteit te beschrijven en te ordenen, maar afhankelijk van de situatie is de éne taal geschikter dan de andere. Door het meertalige onderwijs worden de leerlingen erop voorbereid dat een flexibele en functionele meertaligheid een grotere troef is dan ééntaligheid.

Ten derde gaat de ééntalige klas in tegen één van de belangrijkste didactische principes uit ons onderwijs, met name het principe dat je kennis verwerft door de voorkennis van de leerlingen te activeren. Bij veel leerlingen is de voorkennis meertalig gecodeerd. Door hiervoor geen aandacht te hebben, wordt enkel de voorkennis van

Meertaligheid als verbindende factor

bepaalde leerlingen meegenomen in het leerproces, namelijk dat van de leerlingen die de instructietaal (goed) beheersen.

Het meertalig onderwijs kan enkel slagen als de voorkennis van de leerlingen wordt meegenomen in het leerproces. Dit geldt niet enkel voor de leerlingen die een andere taal spreken dan de instructietaal maar ook voor de moedertaalsprekers van die taal. In bepaalde vakken worden zij namelijk de anderstalige. Door de moedertaal gericht in te zetten bij de verwerving van vakinhouden in een andere taal worden de leerlingen zich bewust van de rijkdom van een breed taalrepertoire.

Meertaligheid spreekt meerdere taaltalenten aan

Vlamingen staan erom bekend vaardig te zijn in meerdere talen. Hoewel veel Vlamingen meertalig zijn, bestaan er toch belangrijke verschillen tussen individuen. Vaak wordt bijvoorbeeld verwezen naar een ‘aanleg voor talen’ of ‘talentknobbel’. Het gaat dan meestal om verschillen in snelheid van tweedetaalverwerving en verschillen in deelcompetenties van taalvaardigheid. Sommige individuen lijken een talent te hebben om snel een nieuwe taal te verwerven, terwijl het voor anderen een heel moeizaam proces is. Onderzoek heeft bevestigd dat niet iedereen een tweede taal even snel verwerft. Toch is het moeilijk om het bestaan van een specifiek talent voor talen te bewijzen. Er blijkt eerder sprake te zijn van meerdere taaltalenten. Elk van deze vormen van taalaanleg is in verschillende mate aanwezig bij een individuele taalleerder. Dit kan verklaren waarom mensen verschillende taalleermethodes verkiezen.

Op basis van deze verschillende taaltalenten kunnen ‘taalaptitude-tests’ worden opgesteld. Deze tests bestaan uit verschillende onderdelen die elk een verschillend component van ‘aanleg voor talen’ meten. Eén van de bekendste aptitudetests is de Modern Language Aptitude Test, ontwikkeld door de taalonderwijskundige John B. Carroll. Carroll en Sapon (2002) onderscheiden vier verschillende talenten voor taal. Een eerste talent bevindt zich op het niveau van klanken, en verwijst naar de vaardigheid om klanken met symbolen te associëren. Dit is een belangrijke vaardigheid die de basis vormt van verdere taalontwikkeling. De tweede component van taalaptitude heeft te maken met grammaticaal geheugen of de vaardigheid om de grammaticale functie van een bepaald taalelement te herkennen. Ten derde omvat een talent voor talen ook een sterk associatief geheugen om snel woordenschat te verwerven. Ten vierde zijn impliciete leervaardigheden belangrijk om taalregels te distilleren uit het aangeboden taalmateriaal.

In het meertalig onderwijs worden er meerdere taaltalenten aangesproken omdat de taal ook wordt gebruikt om vakinhouden te verwerven. Tijdens deze lessen worden eerder impliciete leervaardigheden gestimuleerd aangezien de hoofddoelstelling van de les de verwerving van de inhoud is. Tijdens de taallessen wordt dit impliciete taalleren aangevuld met expliciete aandacht voor het taalsysteem, dat zowel woordenschat als de taalregels omvat.

Deze interactie tussen impliciet en expliciet taalleren toont het potentieel van meertalig onderwijs als hefboom voor gelijke onderwijskansen. In tegenstelling tot expliciete leervaardigheid, bestaat er geen verband tussen de impliciete leervaardigheid van een leer-

ling en het IQ (Kaufman et al., 2010). Dit wil zeggen dat je geen hoog IQ moet hebben om een succesvolle taalleerder te zijn. Onderzoek bevestigt dat individuele impliciete taalvaardigheid een rol speelt bij de taalvaardigheid in een vreemde taal (Kaufman et al., 2010). Dit toont aan dat de verschillende manieren van taalleren in het meertalig onderwijs verschillende groepen leerlingen met verschillende taaltalenten kunnen aanspreken. Op die manier wordt een krachtige leeromgeving gecreëerd die differentiatie mogelijk maakt tussen leerlingen met diverse intelligentieniveaus.

Meertalig onderwijs maakt leerkrachten bewust van het belang van taal

De PISA-resultaten tonen aan dat leerlingen die thuis een andere taal spreken niet enkel lager scoren op taalvaardigheid maar ook op wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid. De ‘anderstaligheid’ is dus niet enkel een uitdaging voor de taal-, maar ook voor de vakleerkracht. Een gebrekkige taalvaardigheid kan in elk vak een probleem vormen omdat taal overal een cruciale rol speelt. Taal is niet enkel het vehikel om kennis over te dragen, te verwerven of te construeren, maar een goede taalvaardigheid is ook noodzakelijk om voor een bepaald vak te slagen. Een laag rapportcijfer kan dus zowel te wijten zijn aan een onvoldoende kennis van het vak als aan een gebrekkige vaardigheid om de verworven kennis uit te drukken in de instructietaal.

Vaak zijn vakleerkrachten zich niet bewust van de rol die taal speelt in hun lessen. Toen de stroming van het taalgericht vakonderwijs eind jaren ‘90 begon te verkondigen dat elke leerkracht een taal-leerkracht is, stuitte dat op veel weerstand. Met de invoering van CLIL in Vlaanderen krijgt de oude slagzin van het taalgericht vakonderwijs een nieuwe betekenis. Leerkrachten die lesgeven in een andere taal ontdekken dat het niet gemakkelijk is om vakkennis op die manier aan te bieden, zelfs al zijn ze experts in hun vak. CLIL-leerkrachten worden uitgedaagd om op een andere manier naar hun vakmateriaal te kijken waardoor ze uitgenodigd worden om interactiever les te geven, met meer aandacht voor taalsteun en activerende werkvormen.

Het is van cruciaal belang dat leerlingen die de instructietaal niet goed beheersen, genoeg kansen krijgen om deze taal tijdens de lessen actief te gebruiken. Toch blijkt dit in het reguliere onderwijs niet het geval. In het grootschalige Vlaamse Procrustes-project werd gekeken naar het effect van anderstaligheid en andere factoren op de perceptie van gelijke behandeling door leerkrachten en leerkracht-leerlinginteracties (Consuegra, 2015). Los van andere variabelen zoals migratieachtergrond en socio-economische achtergrond, voelden anderstalige leerlingen zich minder betrokken bij klasinteracties. Dit werd ook bevestigd door de observaties: anderstalige leerlingen komen minder aan bod in de les en verliezen daardoor het enthousiasme om aan de les deel te nemen. Dergelijk onderzoek is nog niet ver-

Impliciet en expliciet taalleren werkt als hefboom voor gelijke onderwijskansen

‘Anderstalige’ wordt een relatief begrip

richt in een context van meertalig onderwijs. Toch lijkt CLIL ons het potentieel te hebben deze ongelijkheid te verminderen aangezien het begrip ‘anderstalige’ er een relatief concept wordt. Omdat leerlingen in de éne les taalsterk en in de andere les taalzwak kunnen zijn, worden leerkrachten uitgedaagd om hun percepties en verwachtingen over ‘anderstalige’ leerlingen in vraag te stellen.

Conclusie

In dit artikel hebben we het potentieel van CLIL aangetoond als hefboom voor gelijke onderwijskansen in Vlaanderen. We zijn gestart vanuit de huidige situatie in Vlaanderen. Sinds de eerste pionierscholen in 2014 heeft het project zich nu uitgebreid naar meer dan zestig scholen in Vlaanderen. De leerlingenpopulatie van deze scholen heeft doorgaans een hoge socio-economische status. Toch heeft internationaal onderzoek aangetoond dat meertalig onderwijs kan leiden tot betere leerresultaten voor iedereen. We bespraken drie redenen om dit te verklaren. Ten eerste verbindt meertalig onderwijs leerlingen uit diverse achtergronden. Terwijl men vaak ééntaligheid naar voren schuift als verbindende factor heeft meertaligheid een veel groter potentieel om leerlingen te verenigen.

Ten tweede spreekt meertalig onderwijs meerdere taaltalenten aan. Een aanleg voor talen wil niet enkel zeggen dat iemand goed is in woordenschat en grammaticale regels. Ook impliciet leren is van belang. Doordat binnen CLIL impliciete en expliciete leervaardigheden worden gecombineerd, kunnen meer leerlingen worden bereikt. Ten derde maakt meertalig onderwijs leerkrachten bewust van het belang van taal in elke les. In het huidige onderwijs komen anderstalige leerlingen minder aan bod. Doordat CLIL komaf maakt met het concept ‘anderstaligheid’, kan het meertalig onderwijs dit probleem remediëren. Met dit artikel hebben we getracht duidelijkheid te creëren over het grote potentieel van meertalig onderwijs in Vlaanderen. We hopen dat het scholen kan motiveren om de uitdaging van CLIL aan te gaan, in het bijzonder scholen met leerlingenpopulaties uit risicogroepen. Verder wensen we de scholen die reeds van start zijn gegaan bijzonder veel succes met de verderzetting van hun innovatief meertalig onderwijsstraject.

Esi STRUYS, Jill SURMONT en Els CONSUEGRA

Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2, 1050 Elsene

BIBLIOGRAFIE

- Carroll, J., Sapon, S. (2002). *Modern Language Aptitude Test: Manual 2002 Edition*. Bethesda, MD: Second Language Testing, Inc.
- Consuegra, E. (2015). *Gendered teacher-student classroom interactions in secondary education: perception, reality and professionalism*. Niet-gepubliceerde doctoraatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel.
- Consuegra, E., Struys, E., Van Biesen, L., Surmont, J. (2016). *Meertalige leerlingen in het Vlaams secundair onderwijs: ondanks gelijke taalvaardigheid lagere slaagkansen*. Paper voorgesteld op de Onderwijs Research Dagen (ORD) te Rotterdam op 27 mei.
- Genesee, F. (2006). *What do we know about bilingual education for majority-language students?* In: Bhatia, T., Ritchie, W. (red.). *The Handbook of Bilingualism*. Malden: Blackwell Publishing.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York, Routledge.
- Kaufman, S., DeYoung, C., Gray, J., Jiménez, L., Brown, J., Mackintosh, N. (2010). *Implicit learning as an ability*. *Cognition*, 116, 321-340.

NOTEN

- (1) Het voltijds gewoon secundair onderwijs telt in Vlaanderen 944 scholen. Met ingang van schooljaar 2016-2017 bieden 86 van deze scholen, oftewel 9,1 procent, CLIL aan. Niet elke school die CLIL aanbiedt heeft echter een individueel CLIL-dossier ingediend bij de overheid. Scholen die een pedagogische eenheid vormen, kunnen één dossier indienen voor alle scholen binnen die eenheid die aan CLIL willen doen. Het totale aantal ingediende CLIL-dossiers (een zestigtal) ligt dus lager dan het totale aantal scholen dat effectief CLIL aanbiedt (86).

Meertaligheid Als Realiteit op School

Taalpaspoorten als didactische activiteit

Fauve DE BACKER en Piet VAN AVERMAET

De talige achtergronden van leerlingen in het Vlaamse onderwijs zijn enorm divers. Leerlingen met een andere thuistaal zijn een realiteit geworden op vele scholen. Toch valt de opdeling thuistaal-schooltaal niet voor elke leerling zo eenvoudig te maken. De werkelijkheid is vaak complexer en genuanceerder. We bespreken in deze bijdrage eerst enkele van de bevindingen uit het MARS-onderzoek¹ en bekijken daarna hoe taalpaspoorten in de klas kunnen gebruikt worden om een beeld te krijgen op die complexe talige realiteit van leerlingen.

Meertaligheid en onderwijsprestaties

Wanneer leerlingen minder goed presteren wordt dat vaak gekoppeld aan ofwel hun sociaaleconomische status ofwel aan het feit dat zij thuis een andere taal spreken dan het Nederlands. Er is nog weinig onderzoek in Vlaanderen naar het effect van een andere thuistaal op onderwijsprestaties. Recent was er wel het Thuistaalproject (Ramaut et al., 2013) en het Validiv-onderzoek (Validiv Consortium, 2011). Het Thuistaalproject liep van 2008 tot 2012 en zette enerzijds in op positieve attitudes ten aanzien van meertaligheid en de thuistalen op school en anderzijds focuste het project op de versterking en de verrijking van de taalvaardigheid in de thuistaal als fundament voor de taalverwerving van het Nederlands. Het Validiv-project (Valorising Linguistic Diversity in Multiple Contexts of Primary Education) liep tussen 2012 en 2015 en bestond uit twee delen. Enerzijds werd onderzocht wat de determinanten en gevolgen zijn van het al dan niet benutten van talige diversiteit in Vlaamse en Brusselse basisscholen, en anderzijds werden instrumenten voor de praktijk ontwikkeld. Beide onderzoeken pleiten ervoor om op een didactisch nuttige manier ruimte te bieden aan de thuistalen van leerlingen. Beide onderzoeksprojecten tonen aan dat het benutten van thuistalen geen negatief effect op het leren in het algemeen noch op het leren van het Nederlands hoeft te hebben. Een andere vaststelling in het Vlaamse onderwijslandschap rond dit thema is dat – net zoals in veel ander internationaal wetenschappelijk onderzoek – nog vaak de opdeling wordt gemaakt tussen Nederlandstalige leerlingen en leerlingen met een thuistaal anders dan het Nederlands. Niet alleen worden deze laatste vaak als homogene groep in rekening gebracht, naar leerlingen met een thuistaal anders dan het Nederlands wordt vaak verwezen als ‘anderstalige’ leerlingen. Omdat dit een normatieve term is (anders ten opzichte van welke norm?), gebruiken we in het MARS-onderzoek en in deze bijdrage de term ‘meertalig’.

Meertaligheid in hun mars

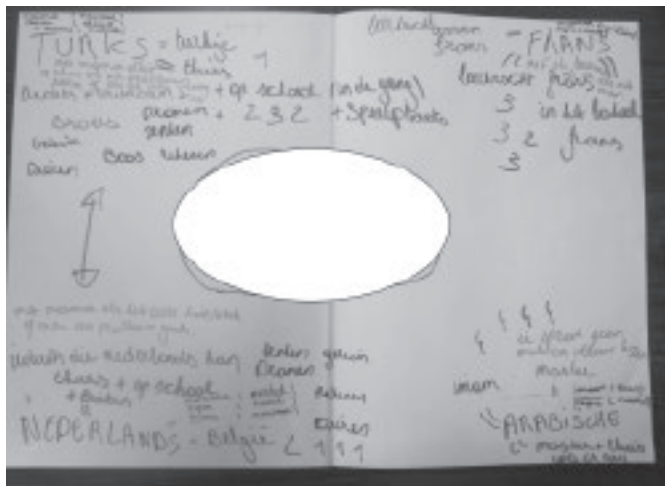
Om die binaire opdeling te overstijgen, trachtte het MARS-project zicht te krijgen op wie die meertalige leerlingen zijn en hoe divers deze groep is. Het onderzoek bestond uit een kwantitatief en een kwalitatief onderzoeksdeel. In het kwalitatieve onderzoek werd aan de hand van klasobservaties en interviews met leerkrachten, directies en leerlingen nagegaan hoe de meertalige realiteit er op zowel

lagere als secundaire scholen uitzielt.

Uit het MARS-onderzoek blijkt dat de opdeling tussen Nederlandstalige en anderstalige leerlingen of tussen taalgebruik op school en taalgebruik thuis voor de meeste leerlingen niet opgaat. Leerlingen spreken met hun ouders, broers en zussen ook vaak Nederlands en kijken ook naar Nederlandstalige televisie. Ze gebruiken soms verschillende talen door elkaar in een gesprek. Zo kan het bijvoorbeeld gebeuren dat een gesprek aan de eettafel in het Pools begint omdat mama een vraag stelt in het Pools, maar dat het gesprek dan overgaat in het Nederlands wanneer zus daarop inpikt. Leerlingen gaan er zelf heel flexibel mee om.

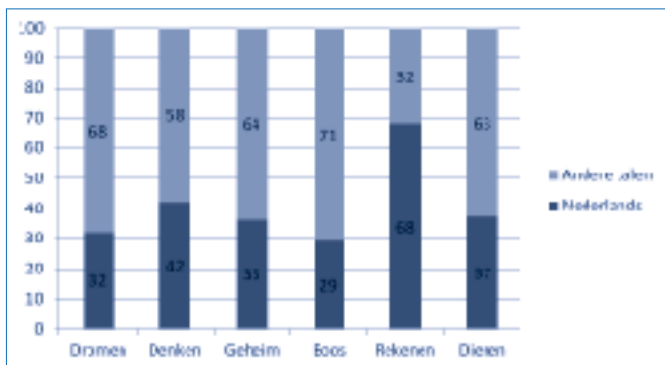
Taalpaspoorten in mars

Het MARS-onderzoek wilde de meertalige realiteit van leerlingen in kaart brengen. Om daar een zicht op te krijgen, werd de methode van een taalpaspoort ontwikkeld. Zo een taalpaspoort kreeg de vorm van een ‘mindmap’ van de verschillende talen die leerlingen gebruiken (zie figuur 1). Leerlingen gingen in kleine groepjes aan de slag en de onderzoekers stelden allerlei vragen over de talen die leerlingen spreken om op die manier het taalpaspoort vorm te geven. Er werd onder andere gevraagd waaraan de talen die zij gebruiken hen doen denken en welke woorden er bij hen opkomen. Leerlingen schreven in hun taalpaspoort ook met welke personen ze die talen spreken, op welke plaatsen, hoe vaak en over welke onderwerpen. Voor elk antwoord op een vraag gebruikten de leerlingen een andere kleur zodat het voor de onderzoekers achteraf ook duidelijk was, bijvoorbeeld voor personen was dat groen, voor onderwerpen oranje. Uit het taalpaspoort in figuur 1 van een leerling uit het secundair onderwijs blijkt bijvoorbeeld dat hij thuis voornamelijk Nederlands en Turks spreekt. Turks spreekt hij met ouders, vrienden en broers. Voor de frequenties geeft hij aan met mama en broers *meestal Turks* te spreken en met papa *altijd Turks*. Opvallend is dat deze leerling bij *Nederlands* ‘meestal’ aangeeft bij moeder en broers. Dit illustreert hoe moeilijk het is voor meertaligen wanneer hen gevraagd wordt om een duidelijke afbakening te maken in de frequentie waarmee ze een taal spreken. Bij onderwerpen geeft deze leerling aan met mama altijd Turks te spreken wanneer het om problemen gaat of wanneer hij een vraag heeft. Bij Nederlands schrijft hij als onderwerp ‘met mama als het over huiswerk of over een probleem gaat’. Personen, frequenties en onderwerpen bleken in het onderzoek sterk samen te hangen.

Figuur 1: Taalpaspoort van een leerling (M) uit het secundair onderwijs.

De leerlingen werden ook gevraagd om op hun taalpaspoort te schrijven in welke taal ze dromen, denken, boos worden, geheimen vertellen, rekenen of met dieren spreken. Figuur 2 toont de resultaten voor deze 'functies' samengevat voor alle leerlingen, dus voor zowel leerlingen uit het basisonderwijs als voor leerlingen uit het secundair onderwijs. Wat onmiddellijk opvalt in de figuur is dat leerlingen om te rekenen het vaakst voor Nederlands kiezen, terwijl voor functies die meer te maken hebben met emoties - zoals boos worden - zij vaker een andere taal gebruiken. Dat is op zich niet verwonderlijk, aangezien leerlingen meestal leren rekenen op school en dus in het Nederlands, maar de resultaten tonen wel aan dat dit niet altijd zo eenduidig of zwart/wit is en dat de realiteit dus complexer is.

Figuur 2: Overzicht van de functies van talen, in %, BaO en SO samen (n = 94).

Over taal & emoties

Dat leerlingen vaker andere talen dan het Nederlands gebruiken wanneer het om emotionele functies zoals boos worden gaat, blijkt dus onder andere uit de taalpaspoorten die leerlingen maakten. Leerkrachten en directies doen dezelfde vaststelling. Uit het onderzoek blijkt dat sommige scholen het daar moeilijk mee hebben. Maar in sommige scholen kan dit op meer begrip rekenen:

“Als er conflicten zijn, en ik zie dat kinderen over hun toeren gaan en tegen mij proberen om het zo goed mogelijk in het Nederlands te doen. Dan ga ik zelf zeggen, van wacht eventjes je mag het ook in je eigen taal doen, en dan ga ik er iemand

anders bijhalen. Die kan tolken. En die mag ventileren in zijn eigen taal, en dan vraag ik aan een ander kind van kun je mij nu vertellen wat er gebeurd is? [...] Dan vraag ik het ook altijd van wat vond je er nu van? En dan zeiden ze, [...] “het was gemakkelijker voor mij.””

(Directie, Basisschool)

Taalpaspoorten als activiteit om zicht te krijgen op de talige diversiteit

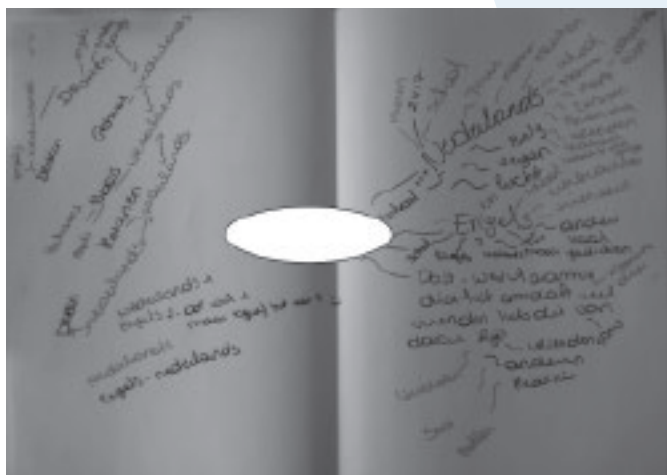
De taalpaspoorten werden in het MARS-onderzoek gebruikt om zicht te krijgen op de meertalige realiteit van leerlingen. Voor de leerlingen was het niet altijd makkelijk om vragen over hun taalgebruik te beantwoorden. Hoe vaak zij een bepaalde taal spreken in welke situaties is iets waar zij vaak nog niet eerder over nagedacht hadden. De taalpaspoorten hielpen hen om hun gedachten te structureren en de bespreking ervan in groep zorgde ervoor dat zij hun paspoort konden blijven aanvullen. Daardoor werd het een dynamisch instrument. Het taalgebruik van leerlingen werd bespreekbaar door het werken met taalpaspoorten. Onder leerlingen zorgden de taalpaspoorten er bovendien voor dat zij van elkaar ook nieuwigheden ontdekten. Zo kwam bijvoorbeeld naar boven dat een leerling familie in Duitsland heeft en via Skype met hen communiceert en daardoor ook een mondje Duits leerde. Of een andere leerling, wiens moedertaal Punjabi is maar die zichzelf Urdu leerde door naar televisie te kijken in deze taal.

Niet alleen medeleerlingen, maar ook leerkrachten hebben vaak niet zo een goed beeld van het brede talige repertoire en de rijkdom aan talige competenties van hun leerlingen. De taalpaspoorten kunnen een handig hulpmiddel zijn voor leerkrachten om hier een beter zicht op te krijgen. Op die manier kan de meertaligheid van leerlingen eerder als een troef of potentieel hulpmiddel worden gezien dan als een tekortkoming. Een positievere houding aannemen aanzien van deze kinderen en hun taalgebruik is belangrijk voor het zelfvertrouwen, welbevinden en de motivatie. Het zorgt ervoor dat leerlingen ook het gevoel hebben dat hun talen op school welkom zijn. Dit maakt dat leerlingen zich goed voelen op school. En wie zich goed voelt, komt beter aan leren toe.

Tijdens de focusgroepen in het MARS-onderzoek maakten ook enkele leerlingen die als ‘Vlaams’ of ‘eentalig’ zouden bestempeld worden een taalpaspoort. Tot verrassing van velen bleken ook zij over een heel register aan talen beschikken (zie figuur 3). Denk maar aan dialecten, geheime talen of Engels dat zij vaak gebruiken voor/op (sociale) media. Zij zijn dus niet zo ‘eentalig’ als vaak gesteld wordt. Leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands zijn meer meertalig en meer Nederlandstalig dan wordt verondersteld en moedertaalsprekers Nederlands zijn minder eentalig en meer meertalig dan gedacht. Een leerkracht die de taalpaspoorten gebruikt als didactische activiteit, zal dus merken dat dit niet alleen hoeft gebruikt te worden met een specifieke groep van leerlingen, maar dat de hele klasgroep kan deelnemen en het voor alle leerlingen leerrijk en leuk kan zijn.

Zicht op de meertalige realiteit, en wat daarna? Functioneel veeltalig leren - waarom is het zo belangrijk om zicht te krijgen op de talige realiteit?

Zicht krijgen op de meertalige realiteit van leerlingen is uiteraard interessant op zich. Uit de interviews met leerkrachten en directies

Figuur 3: Taalpaspoort van een leerling (V) uit het secundair onderwijs.

die werden afgenomen voor het MARS-onderzoek, blijkt dat er nog heel wat onwetendheid is en er hardnekkige misvattingen leven omtrent het thema meertaligheid. Door een beeld te krijgen van de meertalige competenties van leerlingen, veranderen mogelijk bepaalde opvattingen van leerkrachten over een leerling. Een leerling die bijvoorbeeld niet zo sterk is in wetenschappen en wiens Nederlands nog niet zo goed is, blijkt misschien al heel wat talen te spreken waardoor de leerkracht merkt dat dit een talent is van de leerling dat kan benut worden. Of een leerling die niet zo goed Nederlands kan en waarvan de leerkracht veronderstelt dat hij/zij meer moet oefenen, blijkt misschien in realiteit al heel wat oefenkansen te grijpen. Dan kan de leerkracht op zoek gaan naar een andere aanpak om de leerling te helpen. Wat Sierens en Van Avermaet (2015) voorstellen is een aanpak van *functioneel veeltalig leren*. Bij functioneel veeltalig leren worden de talige repertoires van leerlingen op een positieve manier gebruikt om hun (schoolse) ontwikkeling te versterken. In het MARS-onderzoek blijkt dat leerlingen deze 'strategie' regelmatig spontaan toepassen, maar dat dit vaak nog op weerstand van de leerkracht stuit. Tijdens de klasobservaties in een secundaire school zagen we bijvoorbeeld hoe een leerling het woord 'egel' niet kende. Een medeleerling gaf spontaan de Turkse vertaling waardoor de eerste leerling de context van de les begreep en niet hoefde af te haken. Integendeel, een korte vertaling van enkele luttele seconden verhoogde de betrokkenheid. De leerkracht reageerde echter met het klassieke 'enkel Nederlands' en in deze school staan er ook sancties op het spreken van een andere taal dan het Nederlands waardoor het mogelijk is dat de strategie die deze jongeren gebruiken – het functioneel veeltalig leren – onderdrukt worden in plaats van volop benut. We pleiten hier uiteraard niet voor een meertalig onderwijs waarbij alle lesinhouden systematisch worden vertaald naar andere talen die leerlingen gebruiken, maar wel voor een doelgerichte, functionele inzetbaarheid. In het voorbeeld hierboven van de leerling die niet zo sterk is in wetenschappen, kan bijvoorbeeld het laten vertalen van bepaalde woorden of een wat complexere wetenschappelijke redenering door een klasgenoot die sterker is in wetenschappen en dezelfde taal spreekt ervoor zorgen dat het inzicht van deze leerling in de lesinhoud vergroot. Maar ook de aanwezigheid van woordenboeken in verschillende talen kan vaak helpen. Verder, doordat de leerkracht zich bewust is geworden van het feit dat deze leerling zijn kennis van het Nederlands nog niet zo ver staat, kan ook het evaluatiebeleid onder

de loep genomen worden². Begrijpt de leerling de vraag, in andere woorden: zijn de vragen op een schriftelijke toets in toegankelijk taalgebruik opgesteld of vormt dit misschien al een struikelblok? Naast het aanwenden van de talige repertoires om het schoolse leren te versterken, heeft zicht krijgen op de talige rijkdom die leerlingen meebrengen naar school nog een bijkomend voordeel, namelijk dat de leerlingen het gevoel krijgen dat hun thuista(a)l(en) welkom zijn op de school. Dat kan bijdragen tot hun welbevinden en een leerling die zich goed voelt op school, komt beter tot leren. Taal en identiteit hangen immers sterk samen.

Meer mars?

In dit artikel werd voornamelijk ingegaan op de taalpaspoorten zoals die binnen het kwalitatieve onderzoek van het MARS-project werden gebruikt en hoe dit instrument binnen een schoolse context kan gebruikt worden om zicht te krijgen op de meertalige repertoires van kinderen en de talige diversiteit van de klas. Het uiteindelijke doel van het MARS-project was niet alleen een instrument ontwikkelen voor scholen om zicht te krijgen op de meertalige realiteit, maar ook onderzoeken welke factoren in verband met het taalgebruik van leerlingen goede voorspellers zijn van hun cognitieve prestaties en hoe die voorspellers op een verfijndere manier kunnen gemeten worden. Wie hier meer wil over lezen, verwijzen we graag door naar het volledige onderzoeksrapport en de beleidsamenvatting op: http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/rapporten/MARS/MARS_EINDRAPPORT_FINAAL_JAN2016.pdf
http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/rapporten/MARS/MARS_Beleidsamenvatting_FINAAL_JAN2016.pdf

Fauve DE BACKER en Piet VAN AVERMAET

Steunpunt Diversiteit & Leren

Universiteit Gent

Sint-Pietersnieuwstraat 49

B- 9000 Gent

REFERENTIES

- De Backer, F., Van Biesen, L., Agirdag, O., Slembrouck, S., Struys, E., Van Avermaet, P., Van de Craen, P., Van Houtte, M. (2015). *Meertaligheid Als Realiteit op School. Eindrapport 2015* (Onderzoeksrapport in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs & Vorming). Gent & Brussel: Universiteit Gent & Vrije Universiteit Brussel.
- Ramaut, G., Sierens, S., Bultynck, K., Van Avermaet, P., Van Gorp, K., Slembrouck, S., & Verhelst, M. (2013). *Evaluatieonderzoek van het project 'Thuistaal in onderwijs' (2009-2012): Eindrapport*. Maart 2013 (onuitgegeven onderzoeksrapport). Gent & Leuven: Universiteit Gent & KU Leuven.
- Sierens, S. & Van Avermaet, P. (2014). Language diversity in education: evolving from multilingual education to functional multilingual learning. In D. Little, C. Leung, & P. Van Avermaet (Eds.), *Managing Diversity in Education: languages, policies, pedagogies* (pp. 204-222). Bristol, UK: Multilingual Matters.
- Validiv Consortium (2011). *SBO Project application "Validiv" - Valorising linguistic diversity in multiple contexts of primary education*. Unpublished application. Project leader: Prof. dr. Mieke Van Houtte, CuDOS, Ghent University.

NOTEN

- (1) OBPWO-onderzoeksproject 'Meertaligheid als Realiteit op School (MARS)' uitgevoerd door UGent en VUB in opdracht van het Vlaamse Ministerie van Onderwijs. Hoofdpromotor: Prof. Dr. Piet Van Avermaet, SDL, UGent.
- (2) Over meertaligheid en evaluatie loopt momenteel aan het Steunpunt Diversiteit & Leren ook het MuIAE-onderzoek. Voor meer informatie: <http://www.steunpuntdiversiteitleren.be/onderzoek/mulae>

“Want kinderen en jongeren rouwen ook...”

Els ROGIER

Kinderen zijn gemiddeld 8 jaar oud bij hun eerste confrontatie met de dood. Ieder jaar sterven in België meer dan 100.000 mensen. Hierbij is minstens één kind, jongere of jongvolwassene van nabij betrokken. Op een zeker punt in ons leven worden we allemaal geconfronteerd met verlies. Sommigen ervaren dit pas op latere leeftijd, anderen komen al op zeer jonge leeftijd in aanraking met de dood. In onze westerse cultuur waar we snel vooruit moeten, is er weinig tijd en ruimte voor afscheid, sterven, rouwen en verlies. Missing You doorbreekt dit taboe.

Rouwen?!

Van Dale stelt dat rouw ‘de bedroefdheid vanwege een sterfgeval’ is. Maar rouw is veel meer dan dat: het is een zeer persoonlijke reactie op een sterfgeval, waarbij droefheid kan voorkomen maar ook andere gevoelens als angst, teleurstelling, opluchting ... Het beïnvloedt het lichaam, de gedachten, het gedrag. Het is ook niet beperkt tot één individu. De omgeving wordt ook beïnvloed, denk maar aan het gezin, de vriendengroep, klasgenoten, ...

Laura, een lotgenote van 21 jaar beschrijft rouwen als volgt:

“Het is alsof er een kubus in mijn hart zit, die constant ronddraait. In het begin zijn de hoeken heel scherp en doet het ronddraaien verschrikkelijk veel pijn. Later slijten de hoeken wat af en wordt de pijn dus draaglijker. Maar de kubus blijft voor de rest van mijn leven in mijn hart zitten.”

Over het hoofd gezien

Een overlijden heeft een grote impact op wie achterblijft. De gebeurtenis roept veel vragen op. Zeker ook bij kinderen en jongeren. Op die vragen hebben we als ouder, begeleider of hulpverlener niet altijd een gepast antwoord. Ondanks de stijgende aandacht voor de thematiek, blijft omgaan met rouwende kinderen en jongeren voor velen niet evident. Kinderen worden meestal niet betrokken bij het afscheidsritueel. Volwassenen verzwijgen informatie, omdat ze de kinderen willen sparen. Kinderen merken deze sfeer sowieso op en het beïnvloedt hun gedachten, gevoelens en gedrag. Een kind niet betrekken bij een overlijden, kan gevolgen hebben voor zijn rouwverwerking. Ook jongeren ziet men over het hoofd. Zij hebben dikwijls het gevoel dat hun verliesverhaal van ondergeschikt belang is.

“Vanuit mijn omgeving kreeg ik weinig steun. Mijn vrienden wisten niet wat te zeggen of vroegen zelfs niets. Soms kreeg ik de vraag hoe het nu met mijn ouders was, alsof ik maar bijzaak was.” (Kasper, 17 jaar)

Een plaats geven

Wij zien een veeleisende maatschappij, die verwacht dat men al snel opnieuw deelneemt aan het dagelijkse leven. Tijd om te rou-

wen is er nauwelijks. Reeds na enkele weken volgt de opmerking: “Heb jij het nog steeds geen plaats gegeven?”. Dit staat in schril contrast met de huidige integratieve visie rond rouw, die verkondigd wordt door menig rouwexpert. Ook Missing You sluit zich aan bij deze nieuwe kijk op rouw. Wij zijn ervan overtuigd en merken ook in de praktijk dat je een verlieservaring meedraagt voor de rest van je leven. De pijn zal niet altijd even scherp zijn, maar op belangrijke levensmomenten bestaat de kans dat men opnieuw overspoeld geraakt door een intens verdriet en gemis. Rouw evolueert gedurende het hele verdere leven.

“De dag dat ik mijn diploma kreeg als leerkracht lager onderwijs, was voor mij heel zwaar. Dit was een dag waar ons Mamme heel trots zou zijn geweest op mij en hier voelde ik dan ook meer dan ooit het gemis. Zij was zo trots op haar ‘juffrouwke’ en nu kon ze het niet meer zelf vertellen. Als je daarbij iedereen van je klas ziet met de trotse ‘ouders’ aan hun zij, ben je even boos. Waarom nou net ik?” (Tinne, 22 jaar)

Ontstaan Missing You

Vijftien jaar geleden zochten een aantal leden van Ouders van een Overleden Kind (OVOK) steun voor de rouwende broers en zussen van hun overleden kind. Omdat ze die niet vonden, namen ze zelf initiatief en startten, samen met een aantal partners, Missing You op. Sindsdien groeide Missing You uit tot een volwaardige vzw, met een vast aanbod aan activiteiten voor rouwende kinderen, jongeren en jongvolwassenen, verspreid over heel Vlaanderen. Daarnaast wijst Missing You de omgeving van deze jonge rouwendenden, maar ook de brede samenleving op het belang van tijd en ruimte na een verlies.

Missing You biedt tijd en ruimte voor rouw

Missing You is een vereniging die een luisterend oor biedt aan kinderen, jongeren en jongvolwassenen tussen 6 en 30 jaar die iemand betekenisvol verloren hebben. Het kan gaan om een mama of papa, broer of zus, oma of opa, vriend of vriendin, nicht of neef, tante of nonkel, lief... Of het nu gaat over een plots overlijden, een overlijden na slepende ziekte of na zelfdoding, iedereen kan bij ons terecht. We bieden jonge rouwendenden warme ondersteuning en helpen hen om als krachtige mensen uit de verlieservaring te komen. Reeds 15 jaar ijvert Missing You ervoor dat ieder kind, jongere of jongvolwassene die geconfronteerd wordt met verlies voldoende ruimte en gepaste steun krijgt om zijn individueel rouwproces op de best mogelijke manier te doorlopen.

“Oef, ik ben niet gek”

Missing You organiseert activiteiten waar kinderen, jongeren en jongvolwassenen de kans krijgen om leeftijdsgenoten te ontmoeten die hetzelfde meemaakten. Een verlieservaring kan pijnlijk en verwarrend zijn. Het roept uiteenlopende emoties en gedachten op. Niet enkel intens verdriet en gemis. Ook boosheid, onzekerheid en schuldgevoelens komen vaak bovendien. Door te praten met lotgenoten ontdekken de deelnemers dat wat ze voelen normaal is. Rouwendenden krijgen heel vaak de boodschap van hun omgeving dat het anders moet. Bij Missing You moet niets. Alle gedachten en gevoelens mogen er zijn. Iedereen die aanwezig is begrijpt wat de anderen bedoelen. Contact met lotgenoten zorgt voor (h)erkenning, hoop en (zelf)vertrouwen.

“Het ongedwongen karakter en mensen leren kennen die ook met verlies geconfronteerd worden, biedt troost.” (Sara, 26 jaar)

Puzzelstukjes

Bij een overlijden verandert het leven van een kind of jongere ingrijpend. Een verlieservaring voelt meestal heel groot, zwaar en log aan. Missing You helpt dit verhaal op te delen in verschillende kleinere stukjes, waardoor het lichter wordt. Plots krijgen deze kinderen en jongeren een puzzel voorgeschoteld. Deze puzzel zal nooit meer dezelfde zijn als voordien. Het duurt even voordat kinderen en jongeren in staat zijn om stukje voor stukje te bouwen aan een nieuw geheel. Verschillende stukjes samenleggen zorgt voor verbinding. Verbinding met andere lotgenoten. Verbinding met de persoon die overleden is. Verbinding met zichzelf en de eigen gevoelens.

Verbinding en dialoog

Het is belangrijk om kinderen en jongeren te ondersteunen in de zoektocht van verbinden met de persoon die gestorven is. Je broer blijft je broer, ook al is hij overleden. Het is wel een hele onderneming om te ontdekken hoe jouw broer er nog voor jou kan zijn en wat hij kan betekenen, hier en nu. Dankzij deze vernieuwde band kunnen de kinderen en jongeren beter over hun verlies praten. Het helpt hen om jonge, veerkrachtige mensen te worden. Het is de brug tussen rouw en psychologische groei. Deze rouwdialoog is van essentieel belang om de verlieservaring te integreren in het leven van de jongere.

Ondersteuning via diverse activiteiten

Missing You zet zich voornamelijk in om rouwende kinderen, jongeren en jongvolwassenen rechtstreeks te ondersteunen via een uitgebreid aanbod aan uiteenlopende activiteiten. Daarnaast gaat onze aandacht ook naar sensibilisering van de omgeving, opdat zij op hun beurt kinderen en jongeren op een gepaste wijze kunnen bijstaan.

Maandelijks creatieve praatgroepen

Verspreid over heel Vlaanderen vinden er maandelijks praatgroepen plaats. Deze zijn opgedeeld volgens drie leeftijdscategorieën: 6 tot 12 jaar, 12 tot 16 jaar en 16 tot 30 jaar. We komen samen met een kleine groep van 8 lotgenoten, begeleid door telkens twee praatgroepbegeleiders. Op een creatieve manier gaan we aan de slag met de verschillende verliesverhalen. Het creatieve luik biedt de kans om op een andere manier naar het verlies te leren kijken. We werken met verschillende thema's en vertrekken ook vanuit de vraag van de lotgenoten zelf.

“Na ongeveer een jaar ben ik bij de praatgroep van Missing You terechtgekomen. Het was lastig in het begin. Het haalt heel veel emoties op, net zoals het schrijven van deze getuigenis, maar ik ben enorm blij dat ik het gedaan heb. Dit zijn voor mij allemaal stappen in mijn verwerkingsproces, en stap voor stap zal het beter gaan.” (Marianne, 24 jaar)

Jaarlijkse ontmoetingsdag

Tijdens onze ontmoetingsdag brengen we een grote groep kinderen, jongeren en jongvolwassenen samen. We creëren verbinding, los van leeftijd, woonplaats en van wie ze op welke manier verloren. We laten de deelnemers letterlijk ervaren dat ze niet alleen zijn, ook al voelt dat op school of in de jeugdbeweging soms zo. De deelnemers kiezen uit verschillende creatieve workshops. Ouders die graag in de buurt blijven, krijgen vorming over hoe ze kunnen omgaan met hun rouwende kind. Aan het einde van de dag stelt elke groep voor wat ze maakten of leerden tijdens hun workshop. We sluiten elke ontmoetingsdag af met het op laten van ballonnen tijdens een live muziekmoment. Na deze krachtige afsluiter kan ieder weer op weg.

“Toen kwam voor mij de eerste Missing You-ontmoetingsdag, nu een jaar geleden. Ik ervoer die dag als één van de meest hoopvolle momenten van de afgelopen jaren. Ik voelde steun en begrip en ik voelde vooral veel mensen om me heen die wisten wat verdriet hebben is. Ik sloot me kort daarna aan bij de

praatgroep in Leuven, waar ik dezelfde gevoelens ervoer als op de Missing You-dag. Het deed me echt deugd.” (Evi, 19 jaar)

Missing You-Rouwkamp

In de zomer van 2016 organiseert Missing You het eerste rouwkamp van Vlaanderen. In de Verenigde Staten bestaat dit initiatief al veel langer en zijn de reacties positief. Ons Missing You-rouwkamp biedt een veilige omgeving, waar kinderen en jongeren verschillende dagen stilstaan bij wat ze voelen en denken. Bij hoe ze met hun verlies omgaan. Een tweede reden waarom Missing You dit kamp organiseert, is om te benadrukken dat het niet voor iedereen vanzelfsprekend is om zorgeloos op kamp of vakantie te gaan. Voor wie iemand verloren heeft, heeft elke fijne gebeurtenis ook een keerzijde: het gemis van de persoon die erbij had moeten zijn.

Tijdens het kamp gaan de deelnemers telkens een halve dag aan de slag rond hun verlies. De andere helft van de dag is er tijd voor sport, ontspanning en uitstappen.

Samen-op-stap activiteiten

Iedereen rouwt anders. Dat weerspiegelt Missing You ook in haar aanbod. Niet iedereen heeft behoefte om via gesprekken bezig te zijn met het verlies en verdriet. Samen-op-stap zijn ontspannende activiteiten, zoals bowling of een namiddag naar zee. Gewoon samen zijn met lotgenoten kan al veel troost bieden. Door gezellig samen te zijn ontstaan er spontane babbels. Voor wie hetzelfde meemaakte, is een half woord vaak genoeg. Er kan gepraat worden over het verlies. Maar het moet niet. De deelnemers waarderen het dat ze tussen gelijkgestemden zijn. Die weten dat een lach niet wil zeggen dat alles vergeten is. En dat een traan ook ontroering, boosheid of onmacht kan betekenen. En dat ook die emoties na even weer voorbij gaan.

Online ondersteuning

Het is voor velen een grote stap om voor de eerste keer naar een activiteit met lotgenoten te komen. Daarom bieden we jongeren de mogelijkheid om via onze Facebookgroep en het forum op onze website al met anderen in contact te komen. Voor sommigen is het ook voldoende om hun verhaal of vragen te kunnen neerschrijven en er een reactie op te krijgen van iemand die weet wat ze meemaken.

Jongeren kunnen Missing You ook via de website of per mail contacteren met hun vragen. Misschien zijn ze niet op zoek naar lotgenotencontact, maar zitten ze wel met een vraag over wat ze meemaken. Een medewerker van Missing You beantwoordt hun vraag en verwijst, indien nodig, door.

Veel kinderen en jongeren zijn op zoek naar informatie die ze kunnen begrijpen. Onze website biedt heel wat informatie over rouw en de bijhorende reacties, telkens uitgeschreven op maat van kinderen, jongeren en jongvolwassenen. We bieden ook een creatieve ruimte aan waar boeken-, film- en muzieklijsten terug te vinden zijn. Op die manier kunnen de kinderen en jongeren zelf hun weg vinden en op individuele manier aan de slag gaan met hun verlies.

Rouwboekjes

Het rouwboekje is een boekje geschreven door jongeren met een verlieservaring, voor jonge lotgenoten. Lien verloor haar broer en Vanessa haar vriend. Ze schreven het boekje op basis van hun eigen verlieservaring. Voor de theoretische achtergrond baseerden ze zich op de boeken van Riet Fiddelaers-Jaspers (2010) en Karin van Frankenhuyzen (1993).

Het rouwboekje beschrijft wat rouw is en welke gevoelens erbij horen. De twee jongeren schrijven over zichzelf en over wat troost kan bieden. Dat illustreren ze verder met getuigenissen, gedichten en foto's. Achteraan bevat het boekje een uitgebreide literatuurlijst, een lijst met interessante websites en een overzicht van hulpverleningsdiensten en lotgenotengroepen.

Vormingen

Missing You ondersteunt de context van rouwende kinderen, jongeren en jongvolwassenen. Dit doen we door vormingen te geven in scholen, jeugdbewegingen en jongerenorganisaties. We gaan preventief aan de slag om zo onnodig lijden te voorkomen.

In de basisvorming kan je kennismaken met enkele theoretische modellen rond rouw, waarbij ook meteen de koppeling naar de praktijk wordt gemaakt. Daarnaast nemen we specifieke rouw bij kinderen en jongeren onder de loep. Hoe kan rouw zich uiten in verschillende levensfasen en wat zijn hun specifieke noden? Tot slot staan we stil bij wat je wel kan zeggen en wat je beter niet kan zeggen tegen iemand die rouwt. We werken telkens met interactieve werkvormen en vertrekken vanuit de vragen en verhalen van de organisatie.

Als aanvulling bij de basisvorming kan een uitbreidingspakket gekozen worden. Deze pakketten kunnen enkel gekozen worden in combinatie met het basispakket, gezien veel voortbouwt op wat bij het basispakket wordt aangebracht. Het gaat dan om vormingen als 'Rouw in de klas', 'Woede, schuldgevoelens en andere emoties', 'Hechting en rouw', 'Rouw binnen het gezin', 'Online rouwbegeleiding',... Een overzicht van al onze vormingen is terug te vinden op onze website.

Omtrent rouw en verdriet

"Omtrent rouw en verdriet" is een project van Missing You vzw en Vormingplus Oost-Brabant in samenwerking met OVOK (Ouders Van een Overleden Kind), CAW Slachtofferhulp, Kom op tegen Kanker, OVK (Ouders van Verongelukte Kinderen) en het huisvandeMens.

Om de twee jaar werken al deze organisaties samen om een week-end vol activiteiten over rouw en verdriet te organiseren. Diverse sprekers worden uitgenodigd. Rouw en verdriet wordt hier breed benaderd, waardoor we ook een breed publiek bereiken.

Onderbouwing

Duale Procesmodel

Missing You baseert zijn werking op recent wetenschappelijk onderzoek. We hanteren het meest recente rouwmodel, namelijk het duale procesmodel. Dit model bestaat uit twee luiken, twee soorten processen. Aan de ene kant is er het verliesgerichte luik, dat te maken heeft met de overledene en het overlijden. Hierbij staat de relatie en de band met de overledene centraal. Het gaat over verbinding maken met diegene die overleden is.

"In het begin ging ik bijna elke dag naar het kerkhof. Ik dacht toen dat ik daar echt dicht bij hem was. Nu is het heel anders. Ik ga erheen als ik er behoefte aan heb, want hij is overal bij mij. Ik babbel veel over hem en ook tegen hem. Ik bekijk veel foto's van hem." (Nina, 16 jaar)

Aan de andere kant staat het herstelgerichte luik. Hier gaat het over de secundaire gevolgen en implicaties van het overlijden. Hier ligt de focus voornamelijk op de realiteit dat het leven verdergaat zon-

der de overledene. Het gaat om het invullen van nieuwe rollen, het ontwikkelen van een nieuwe identiteit, aangaan van nieuwe relaties. Daarvoor kan het nodig zijn om afleiding te zoeken weg van alles wat het verlies zelf oproept, om gevoelens en herinneringen aan de verlieservaring te vermijden of te ontkennen.

*“Ik was zo verdrietig maar tegelijkertijd verdrong ik alles. Ik wilde alleen maar plezier maken en niets anders doen dan dat.”
(Hannah, 17 jaar)*

Bij een gezond rouwproces wisselt men telkens af tussen deze twee luiken. Bij kinderen komt dit heel sterk naar voren. Zij kunnen het ene moment intens huilen en verdrietig zijn, om dan 5 minuten later te spelen en terug hard te lachen. Beide processen, zowel het verliesgerichte als het herstelgerichte, zijn belangrijk en evenwaardig. Een gezonde wisselwerking tussen beide kanten, maakt dat een verlieservaring kan geïntegreerd worden in het leven.

Het Missing You-Rouwkamp is hier een duidelijk voorbeeld waar we het duale procesmodel integreren in de opbouw van onze activiteiten. Er staan dagelijkse ateliers en workshops rond rouw op het programma (verliesgericht). Deze worden afgewisseld door sport, spel en uitstappen (herstelgericht).

Vermaatschappelijking van de zorg

Uit onderzoek blijkt dat slechts 8 tot 10% van de mensen met een verlieservaring gecompliceerde rouw ontwikkelt. Zij zijn gebaat bij psychologische ondersteuning. Dit betekent ook dat meer dan 90% van de rouwenden in staat is om zonder professionele begeleiding zijn weg te vinden. Lotgenoten zijn hierbij een grote steun. Door in te zetten op lotgenotencontact dat niet binnen het therapeutische werkveld valt, werkt Missing You mee aan de vermaatschappelijking van de hulp- en dienstverlening.

Vrijwilligersorganisatie

Missing You is een vereniging zonder winstoogmerk, werkzaam in heel Vlaanderen. Alle activiteiten worden georganiseerd door een

team van ongeveer 40 vaste vrijwilligers. Er zijn ook een aantal ad-hocvrijwilligers. Per provincie heeft Missing You een regioverantwoordelijke, die de vrijwilligers en activiteiten in zijn provincie aanstuurt en opvolgt.

Het merendeel van de vrijwilligers zijn ervaringsdeskundigen, die zelf iemand verloren hebben. Uit deze ervaring halen zij vaak de motivatie om kinderen en jongeren te ondersteunen. Zij begrijpen als geen ander wat het belang is van Missing You. Daarnaast hebben we ook een deel van de vrijwilligers vanuit een professionele achtergrond als hulpverlener of begeleider (psycholoog, leerkracht, rouwconsulent, sociaal werker,...).

Iedere vrijwilliger krijgt een basisopleiding over rouw en kan deelnemen aan verschillende interne vormingen en intervisiemomenten, zodat ze over de juiste kennis beschikken. Via coachingsgesprekken ondersteunt Missing You haar vrijwilligers individueel. Zelfzorg is een belangrijk thema.

Dit alles wordt gecoördineerd door een deeltijds projectmedewerker.

Vragen of noden? Aarzel niet om contact op te nemen

Voor een overzicht van al onze activiteiten en extra informatie kan je terecht op onze website www.missingyou.be.

Bij vragen kan je ons contacteren via info@missingyou.be of 0488/24 92 90.

Els ROGIER

Vzw Missing You

REFERENTIES

- Fiddelaers-Jaspers, R. (2010). *Mijn troostende ik*. Uitgeverij Ten Have.
- Maes, J. (2014). *Handboek Rouw, Rouwbegeleiding, Rouwtherapie*. Tussen presentie en interventie. Witsand Uitgevers.
- Maes, L., Wouters, V. & Maerevoet, K. (2010). *Rouwboekje voor jongeren*. vzw Missing You.
- Stroebe, M. & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: rationale and description. *Death studies* 23 (3).
- Van Frankenhuyzen, K. (1993). *Jou langzaam loslaten*. Uitgeverij de Toorts B.V.

Thuistalen in De Wereldreiziger

Van project tot hefboom

Hans HENDRIKS, Marjan BROES en Dirk BICKER

Onderwijs is een belangrijke hefboom om maatschappelijk kwetsbare kinderen in staat te stellen straks volwaardig deel te nemen aan onze samenleving. We merken aan cijfergegevens dat het realiseren van deze doelstelling vaak extra moeilijk is als deze kinderen bovendien anderstalige nieuwkomers zijn.

Steeds meer nieuwkomers stromen het onderwijs binnen. Hun thuistaal wordt meestal niet aangeboden. Van hen wordt verwacht dat zij de talige bagage die ze van thuis meebrengen, netjes voor de schoolpoort afzetten of op zijn minst diep wegstoppen in hun rugzak.

Deze aanpak is een vanzelfsprekendheid die zelden in vraag wordt gesteld, hoewel verschillende studies aangeven dat de thuistaal succesvol ingezet kan worden op school.

In basisschool De Wereldreiziger wordt de thuistaal van de leerlingen aangewend om hun welbevinden en betrokkenheid aan te zwengelen en sociale integratie en respect voor elkaars diversiteit te versterken. Het welbevinden is op haar beurt een sterke motor voor leerprogressie.

Ambities waarmaken via een integraal beleid

Onze school bevindt zich in een groot campusgebouw waarin 2 verschillende scholen cohabiteren: een basisschool en een secundaire school, nl. basisschool De Wereldreiziger en het Stedelijk Lyceum Quellin. Het 9 verdiepingen tellende torengebouw is gelegen midden in de Antwerpse stationswijk. De bevolkingsopbouw van deze wijk is al generaties lang een smeltkroes van verschillende culturen maar de afgelopen jaren groeide ze uit tot een zone van superdiversiteit die volgens de laatste cijfers 175 nationaliteiten telt. Onze basisschool evolueerde daardoor de voorbije jaren tot een multiculturele school met op het hoogtepunt 78 verschillende nationaliteiten en 64 verschillende talen. Vandaar onze naam 'De Wereldreiziger'. De Wereldreiziger profileert zich bewust als een kennisexpertisecentrum voor anderstalige nieuwkomers. In Vlaanderen is het de basisschool met het hoogste aantal anderstalige leerlingen. Ook het aantal maatschappelijk kwetsbare kinderen, binnen onderwijs omschreven als SES-leerlingen, is bijzonder hoog, nl. 97,16%.

Om de socio-economische status (SES) van leerlingen te vatten, hanteert de Vlaamse overheid volgende indicatoren: thuistaal van de leerling, het ontvangen van een schooltoelage en het hoogst behaalde opleidingsniveau van de moeder.

Door onze focus op anderstalige nieuwkomers vaart De Wereldreiziger mee op de golven van de migratie. Hierdoor telt de school qua etnische achtergrond een erg diverse leerlingenpopulatie zonder dominante etnische groep. Een ander kenmerk van onze school is dat wij gedurende heel het schooljaar leerlingen inschrijven. Gemiddeld stromen tussen begin september en eind juni nog een 20-tal leerlingen onze school binnen.

Het leven van de ouders van onze leerlingen is vaak een struggle for life. Vandaag is er immers geen sprake meer van georganiseerde migratie zoals in de jaren '60. Gezinnen moeten hier op eigen kracht zien te raken. Wat geen evidentie is. Vaak is een uiterst precaire situatie de reden om het moederland te verlaten en een hachelijke

reis aan te vatten die in de meeste gevallen onverwacht bijkomend leed veroorzaakt.

Wie een dergelijke penibele tocht onderneemt doet dat om een humaner leven te zoeken voor het hele gezin. Deze ouders hebben hoge verwachtingen voor hun kinderen en willen hen een betere toekomst geven. Dat vraagt ambitie en ondernemingszin.

Tegelijk zien we dat de schoolse ervaring en achtergrond van de kinderen die hier school lopen erg divers is omdat het onderwijsstelsel van hun land van herkomst niet altijd vergelijkbaar is met het Vlaamse onderwijs. Bovendien is ook de schoolloopbaan van de ouders uiterst divers. Sommige ouders volgden een academische opleiding, anderen zijn laaggeschoold of zelfs analfabeet.

Leerlinggericht onderwijs over de ganse lijn

De Wereldreiziger kiest er bewust voor om de betrokkenheid, de ondernemingszin en de hoge verwachtingen van ouders als hefboom aan te wenden in het leerproces van de kinderen. Deze construc-

tieve samenwerking tussen school en ouders zit verankerd in onze HGW-aanpak (Handelingsgericht werken) die maakt dat we de onderwijsprofessionaliteit van het schoolteam versterken met de ervaringsdeskundigheid van de ouders.

We vinden dat ouders terecht hoge verwachtingen mogen hebben. We vragen aan hen wel om daarbij voorwaardenscheppend te zijn. Zo adviseren we ouders om de vrije tijd van hun kinderen zinvol in te vullen en van die vrije tijd niet nog extra schooltijd te maken. Op die manier willen we de druk op de schouders van hun kinderen verlagen. Te veel druk werkt contraproductief.

Interesse hebben in de dingen waar hun kind mee bezig is op school wordt gestimuleerd. Onze oudercontacten zijn dan ook zoveel meer dan enkel het bespreken van de schoolse resultaten.

In onze missie staat dat we ons als doel stellen 'het maximum uit leerlingen te halen zonder ons af te laten remmen door hun voor-kennis, schoolloopbaan of thuistaal'.

De Wereldreiziger start dus met hoge verwachtingen. In die context moet ook onze slagzin, 'hier ligt de lat hoog', die in het groot aan de schoolgevel prijkt, begrepen worden. De hoge lat verwijst naar deze hoge verwachtingen en niet naar vooraf bepaalde eisen of normen die we aan de leerlingen stellen en waarop we ze vervolgens beoordelen.

Als beginpunt geldt het potentieel of het lerend vermogen van elke individuele leerling. Het doel is maximale leerwinst voor elke leerling in combinatie met een zo kort mogelijke leertijd. Leerlingen moeten daardoor zo goed mogelijk voorbereid zijn op het vervolgonderwijs. Dit is cruciaal in een stad waar momenteel een kwart van alle Antwerpse leerlingen het secundair onderwijs verlaat zonder kwalificatie.

Dit doel willen we realiseren door begeleiding op maat, het zorgvuldig opvolgen van de leerprogressie en het creëren van een warme, veilige en inspirerende leer- en leefomgeving. Investeren in het concept leefomgeving betekent kinderen leren omgaan met conflicten. Jong of oud, groot en klein, iedereen raakt wel eens in een conflict verzeild, ook op school. Dat is op zich geen probleem, maar je moet er wel mee kunnen omgaan, want de manier waarop je ermee omgaat bepaalt de leefbaarheid van de school.

Deze complexe uitdaging gaan we aan in partnerschap met actoren binnen en buiten het onderwijs.

Het INC (Institute Of NeuroCognitivism) is zo'n partner van buiten het onderwijs. Zij creëerden voor het schoolteam het opleidingstraject "Learn2Be@school", een basisopleiding van zes dagen waarbij nadruk wordt gelegd op het bevorderen van een positieve groepsdynamiek, het reguleren van machtsrelaties en het versterken van interpersoonlijke relaties.

Ze hanteren daarbij N.G.M. (Neurocognitieve en Gedragmatige Methode), een vooruitstrevende benadering van mens en organisatie, zowel door haar globale en samenhangende kijk als door haar werking op verschillende niveaus. Zo stimuleert deze aanpak de individuele motivatie en prestaties, bevordert ze het plezier in het collectief handelen én verbetert ze de kwaliteit van de school als leefomgeving. Deze opleiding geeft leerkrachten tools om het gedrag van leerlingen op een omvattende manier te begrijpen en managen.

Geen segregatie op basis van de voorkennis van de Nederlandse taal

Onze school kiest bewust niet voor taalbadklassen. Leerlingen die

zonder enige kennis van het Nederlands in de school arriveren worden na de intakeprocedure zoveel mogelijk op leeftijd gezet, rekening houdende met o.a. hun wiskundeniveau. Op die wijze vermijden we een gestructureerde en gestandaardiseerde schoolse vertraging van bij aanvang van het leertraject. De school gaat er tevens van uit dat een leerling de lessen liefst volgt met leerlingen van de eigen leeftijd. Dit maakt niet alleen dat leerlingen zich beter voelen, wat het leefklimaat ten goede komt, maar stimuleert hen ook meer om te leren. Welbevinden is voor ons dan ook de motor van het leren.

Bovendien zorgt het op leeftijd zetten voor klasgroepen met een diverse en evenwichtige samenstelling. De Antwerpse realiteit van intercultureel samenleven weerspiegelt zo in elke klas van de school en maakt het makkelijk voor leerlingen om elkaar te helpen vanuit de ervaring van hoe het was om nieuw te zijn in ons land, onze stad, onze school.

Het niet bij elkaar plaatsen van anderstalige nieuwkomers in taalbadklassen vermijdt bovendien dat een plotse instroom van een grote groep vluchtelingen zorgt voor het ontstaan van een dominante groep.

De meeste leerlingen komen vervolgens terecht in een groep met drie leerkrachten: twee klastitularissen en een integrale zorgbegeleider. Deze leerkrachten zullen vervolgens twee schooljaren met de leerling meegaan (cfr. looping). De klastitularissen zijn de herkenningfiguren voor de leerling en zijn ouders. Zij zijn de eerstelijnsprofessionals. De integrale zorgbegeleider ondersteunt de leerkrachten in het lesgeven aan anderstalige nieuwkomers door methodieken en vaardigheden aan te reiken. Zij of hij geeft echter ook les. Voor wiskunde bijvoorbeeld kan zo de gehele groep in verschillende kleinere groepen worden gesplitst. De keuze voor deze specifieke organisatie biedt dan ook de nodige ruimte om op didactisch vlak efficiënt te kunnen differentiëren, in onze school eenvoudige instructie genoemd. Elke leerkracht werkt in zijn of haar groep immers op zijn beurt ook weer met meerdere niveaugroepen, waardoor de school dus per vak en per leerjaar onderwijs in talloze niveaugroepen kan aanbieden.

Door deze aanpak kunnen we het succesgevoel bij leerlingen vergroten. De leerling hoeft zich niet te meten met leerlingen die complexere leerinhouden aankunnen want hij krijgt onderwijs op maat van zijn leerbehoeften.

Het potentieel van de leerling als kompas

Om te weten waar de leerling thuishoort, worden zijn kennis en potentieel voor de verschillende leerinhouden gemeten. Afhankelijk van de resultaten komt de leerling per vak in een groep terecht die aansluit bij zijn noden. Deze leerlinggerichte monitoring staat ook in het verdere leerproces centraal.

Wekelijks zitten de drie leerkrachten rond de tafel om alle leerlingen te bespreken. Op basis van resultaten en trendanalyses kijken de leerkrachten op dat wekelijkse moment naar de progressie die de leerling maakt en stellen ze vervolgens nieuwe doelen en een concrete aanpak voorop. Leerlingen die snel evolueren, groeien door naar een groep met een ander instructieniveau. Tijdens dit overleg zijn het welbevinden van de leerlingen en de groepsdynamische processen een onderwerp.

Ook zoeken de leerkrachten samen naar oplossingen wanneer een leerling weinig vooruitgang boekt. Bedoeling is dat men als miniteam samen tegen de volgende evaluatieperiode een oplossing

vindt. Het geloof in de groei van iedere leerling staat in dat oplossingsgericht werken centraal. Daarbij heeft men veel aandacht voor het proces: maakt de leerling nog progressie?

Een leerlinggerichte evaluatie op het einde van het schooljaar sluit het geheel af. Bepalende criteria zijn de vooruitgang die de leerling heeft kunnen maken en de ondersteuning die de leerkrachten denken te kunnen bieden in het volgende leerjaar. Leerlingen die bijvoorbeeld niet geslaagd zijn voor taal, maar wel voor de andere vakken, kunnen overgaan. Hierdoor zijn er weinig zittenblijvers. De school gaat er bovendien vanuit dat het leerproces van een leerling het best uitgedaagd wordt wanneer hij of zij met de vrienden kan meegaan. Zittenblijven wordt enkel overwogen in zeer uitzonderlijke gevallen.

Het opzet is dat we pas meten aan de eindmeet, dus aan het einde van de lagere school. Zo heeft het schoolteam gedurende verschillende schooljaren de kans de leerprogressie van de leerlingen te versnellen zodat achterstanden verdwijnen.

Aanlegsteiger in de stad van aankomst

Voor vele van onze leerlingen en ouders zijn wij de eerste ontmoeting met de overheid. We beseffen dat het belangrijk is dat dit een positieve eerste kennismaking is en daarom investeert De Wereldreiziger sterk in het opbouwen van een goede binding met ouders en leerlingen.

Vaak botsen mensen die nieuw in het land zijn op problemen. We helpen hen dan ook graag door samen met hen oplossingen in kaart te brengen. Vanuit een sterk geloof in de kracht van empowerment proberen we hen handelingsbekwamer te maken zodat ze zelf hun eigen toekomst in handen kunnen nemen. De eerste stappen in de wereld van welzijn en het doolhof van de overheidsadministratie worden vaak samen gezet.

Daar waar nodig geeft de school toeleiding naar welzijn, cultuur en georganiseerde vrije tijd. Dit is nodig omdat de focus van de ouders vaak op schools presteren ligt. Als schoolteam zijn we ervan overtuigd dat toegang tot cultuur, sport en jeugdwerking de horizon van onze leerlingen verruimt, hen andere referentiekaders laat ontdekken en hun sociale mobiliteit verhoogt door het ontsluiten van nieuwe werelden en het versterken van zelfconceptverheldering.

Omdat we deze toeleiding haalbaar en succesvol willen maken, nemen we als school de positie in van “huis van Vertrouwen”. De school kan rekenen op het vertrouwen van de ouders, daarom nodigen we onze cultuur-, sport- en jeugdpartners uit op de oudercontacten zodat ze hun aanbod warm kunnen toelichten en aanbieden. Deze strategie resulteert in een hoge deelname van de leerlingen.

Thuistalen zijn welkom

Laat het voor iedereen absoluut duidelijk zijn ... het Nederlands is de onderwijstaal binnen basisschool De Wereldreiziger. Omdat wij door ons geïntegreerd onderwijsaanbod voor anderstalige nieuwkomers geen dominante taalgroepen kennen binnen onze school, is de kans klein dat meer dan één leerling in de klas dezelfde taal spreekt. Dit maakt dat leerlingen niet anders kunnen dan het Nederlands te hanteren om met elkaar in dialoog te gaan.

Taal is zoveel meer dan een praktisch communicatie-instrument, het is ook zowel een drager van denkprocessen als een uiting van een cultuur. Ongeveer 77% van de leerlingen op De Wereldreiziger spreekt thuis met broer en zus, moeder en vader, grootouders, ne-

ven en nichten, en niet te vergeten, de vrienden en vriendinnetjes een andere taal dan het Nederlands. Als kinderen dan in onze school binnenkomen, willen we dat ze dit stuk van hun identiteit niet zomaar moeten achterlaten aan de schoolpoort. Integendeel, we willen deze rijkdom aan talen aan bod laten komen in onze school. We hebben de overtuiging dat dit het welbevinden van deze kinderen ten goede zal komen en de integratie in de school en de samenleving zal vergemakkelijken en versnellen.

Deze overtuiging vloeit niet enkel verder uit de schoolvisie, maar steunt ook op het nodige internationaal wetenschappelijk onderzoek.

Meertaligheid Als Realiteit op School (MARS)

Uit het MARS-onderzoek (2013-2015), een onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek door de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel, is één van de conclusies dat het positief benaderen van de thuista(a)len, bijdraagt tot de motivatie via het welbevinden en het positieve zelfbeeld dat hierdoor gestimuleerd wordt.

Verder stelt onderzoek in het buitenland (periode 2001 – 2010) (Gándara, Hopkins en Cummins) dat het uitsluiten van de thuistalen binnen het educatief proces een negatief effect heeft op het leren en het welbevinden van de leerling of dat het verwerpen of negeren van een thuistaal op school gelijk staat met het afwijzen van het kind.

De “rollen omkeren” als “game changer”

Wij willen dat onze leerlingen dat belangrijke stukje van zichzelf - hun taal - laten zien. Wij benaderen de leerlingen en hun ouders als experts en draaien zo de rol van de anderstalige nieuwkomer om. Via concrete acties onder de noemer van talensensibilisering komt de taaldiversiteit in de klassen en op school aan de oppervlakte en treden de kinderen achter deze rijkdom aan talen naar de voorgrond. Het doel is het zelfvertrouwen en het welbevinden van de kinderen en hun ouders te verhogen.

Een rode draad doorheen het schoolleven vlechten

Het “Thuistalenproject” is zoals de naam al suggereert gestart als een project, maar had al van in het begin de ambitie te integreren in de reguliere werking van onze school. Dit project moest één van de hefboomen tot beter onderwijs worden. Vandaar de ambitie om deze aanpak eigen te maken aan de school zoals taal eigen is aan een individu. Thuistalen worden zo een continue rode draad door onze dagelijkse werking.

Een taalrijke opening van het schooljaar

Tijdens de eerste twee weken van het schooljaar starten we met het ontwikkelen of aanvullen van een talenpas. Deze pas groeit gedurende de schoolperiode mee met de leerling en hierop staan alle talen die de leerling kent.

In de klassen wordt er ook druk “gespeeddatet” in verschillende talen. De leerlingen leren elkaar welkom heten in andere talen of maken een kunstwerk rond het mooiste woord in hun taal.

Als leerling kan je ook steeds je ei kwijt of je gewoon even voorstel-

len in je eigen taal in één van de babbelboxen die opgesteld staan op verschillende locaties in de school. Muziek in de verschillende thuistalen klinkt uit de boxen op de speelplaats.

Tijdens de eerste weken van het schooljaar 2014-2015 realiseerden we een Wereldreizigersvlag bestaande uit de vlaggen van alle verschillende landen van herkomst van onze kinderen. De leerlingen ontwierpen de vlag zelf door alle kleine, handgemaakte vlaggetjes tot één grote vlag te maken. De Wereldreizigersvlag hangt nu trots te wapperen aan de vlaggenmast aan de voorkant van onze school. Ook een Wereldreizigerslied waarin verschillende talen aan bod komen, is een resultaat van deze welkomweken.

Naast aandacht voor de thuistaal van de leerlingen hebben we dat ook voor de thuistaal van de ouders. Zo wordt bijvoorbeeld de openingsspeech van de directeur aan het begin van het schooljaar rechtstreeks in verschillende talen vertaald door de leerlingen, zodat de ouders zich direct thuis voelen en bovendien alles kunnen volgen.

Met het oog op het verder verdiepen van deze thuistalenaanpak ontwikkelde De Wereldreiziger een aantal samenwerkingsverbanden met verschillende partners.

O Mundo

Zo werken we in het kader van lezen en specifiek lezen en voorlezen in de thuistalen samen met

Stichting Lezen. Stichting Lezen verzamelt onder de noemer O Mundo jaarlijks een "Wereldbibliotheek" in de vorm van tien prachtige prentenboeken in verschillende talen inclusief de Nederlandse vertaling. Er zijn boeken uit Bulgarije, China, Roemenië, Turkije, Iran, Italië, Portugal, Polen, Ghana, Marokko, Slowakije,...

We nodigen ouders uit om de boeken te komen voorlezen in hun moedertaal. Samen met Stichting Lezen hebben we een gemeenschappelijk doel: Kinderen de kans geven om iets over zichzelf en hun eigen (taal)achtergrond te vertellen.

Mobiele thuistalenbib

De Wereldreiziger heeft in het verleden door samenwerking met Stichting Lezen en Atlas al wat boeken in verschillende talen verzameld. Continu zijn we op zoek naar nieuwe kanalen om deze collectie uit te breiden. Tegelijkertijd werken we, samen met enkele kunstenaars, aan een knusse en rustige plek binnen onze school waar leerlingen kunnen wegdromen in een boek geschreven in hun eigen moedertaal.

We willen de thuistalenbib gedeeltelijk mobiel maken. Dit gedeelte van de bib rijdt van klas tot klas. De leerlingen kunnen boeken ontlezen in hun thuistaal of eens een andere taal ontdekken.

Sinds kort is er een samenwerking opgestart met de Academies (Stedelijk volwassen kunstonderwijs). De artistiek directeur bracht ons in contact met de afdeling interieur en vormgeving binnen hun opleidingen. In samenspraak met deze artistieke vrienden worden momenteel de plannen voor de bib ontworpen.

Thuistalenkoor

Eén keer per week krijgen leerlingen tijdens de middagpauze de kans om te zingen. Liedjes in verschillende talen uit verschillende culturen worden meestal aangebracht door de leerlingen zelf of door de leerkrachten die het koor begeleiden. Er wordt samengewerkt met een dirigent en halfjaarlijks wordt het repertoire getoond aan een publiek van ouders en leerlingen. Het repertoire zal eveneens worden vormgegeven in een liedjesboek vergezeld door een cd met de opnames.

Taal is de zuurstof van het onderwijs

Taal, denken, leren, maar ook welbevinden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Als kennisexpertisecentrum voor Nederlandstalig onderwijs aan anderstalige nieuwkomers hebben we de voorbije jaren onze sporen verdiend door op een ambitieuze en professionele manier onze leerlingen klaar te stomen voor succesvol vervolgonderwijs in Vlaanderen.

Deze sterke ambitie heeft ons echter niet blindgemaakt voor het taalenkapitaal van onze leerlingen. Door als school de wereld van taal actief te verkennen in al zijn rijkdom en verscheidenheid werd De Wereldreiziger een nog sterkere leeromgeving voor zowel de leerlingen, de ouders als de leerkrachten.

Hans HENDRIKS*, **Marjan BROES**** en **Dirk BICKER*****

* leerkracht 2de leerjaar en voorzitter stuurgroep "Thuistalen"
- hans.hendriks@so.antwerpen.be

** zorgcoördinator - marjan.broes@so.antwerpen.be

*** directeur - dirk.bicker@so.antwerpen.be

Talige diversiteit benutten in de klas? Het kan, met ICT!

Evelien VAN LAERE

Een groeiend aantal leerlingen gebruikt thuis een andere taal dan Nederlands. Daarnaast komen leerlingen steeds vroeger in contact met verschillende talen via bijvoorbeeld televisie en het internet. Scholen gaan echter relatief weinig aan de slag met deze talige diversiteit: de focus ligt bijna uitsluitend op Nederlands en het spreken van een andere taal thuis wordt vaak beschouwd als een struikelblok voor een succesvolle schoolcarrière. Voor leerkrachten is het bovendien een hele uitdaging om de thuistalen van hun leerlingen doelgericht in te zetten in het leerproces. In deze bijdrage stellen we voor hoe ICT, en in het bijzonder de digitale leeromgeving E-Validiv, een middel kan zijn om het talige repertoire van alle leerlingen te benutten.

Een schat aan talen... maar wat doen we ermee?

Veel scholen kennen een gestage toename in het aantal leerlingen dat thuis opgroeit in een andere taal dan Nederlands. Meertalige leerlingen definiëren wij als leerlingen die thuis hoofdzakelijk (een) andere ta(a)l(en) gebruiken dan Nederlands. Zij hebben dus reeds kennis en vaardigheden opgebouwd in hun thuistaal wanneer zij aan hun schoolloopbaan beginnen. De cijfers geven aan dat deze groep leerlingen sterk vertegenwoordigd is in het onderwijs: 20% van de kleuters en 17% van de leerlingen in de lagere school hebben een andere thuistaal dan Nederlands (Van den Broucke et al., 2015). In stedelijke gebieden loopt dit cijfer op tot bijvoorbeeld 29.8% in Gentse scholen en zelfs 72.2% in Brusselse scholen van de Vlaamse Gemeenschap (Agentschap voor Binnenlands Bestuur, 2015). Deze trend zal zich ongetwijfeld verder doorzetten: voor 25.7% van de kinderen geboren in 2014 in Vlaanderen is Nederlands niet de thuistaal (Kind & Gezin, 2014). Voor provincies als Vlaams-Brabant (37.6%) en Antwerpen (30.8%) is dit cijfer nog meer uitgesproken. De meest voorkomende thuistalen zijn Frans, Arabisch, Turks, Berbers, Pools, Engels, Russisch en Spaans. Terzelfdertijd komen ook Nederlandstalige leerlingen op steeds jongere leeftijd in contact met diverse talen. Denk maar aan het Engels of Frans dat ze leren via televisie, muziek, het internet en games.

20% van de kleuters en 17% van de leerlingen in de lagere school hebben een andere thuistaal dan Nederlands

Ondanks deze sterke aanwezigheid van talige diversiteit op school, is in het onderwijs het leren van en in het Nederlands absolute prioriteit. Beleidsmakers beschouwen een sterke taalvaardigheid in het Nederlands als een van de belangrijkste vereisten om volwaardig te kunnen deelnemen aan het schoolleven, de arbeidsmarkt en de maatschappij. Zij wendden doorgaans de prestatiekloof tussen meertalige en

Nederlandstalige leerlingen aan als argument om dit eentalige onderwijsbeleid te verantwoorden. Zowel nationale als internationale studies geven namelijk aan dat leerlingen die thuis een andere taal gebruiken dan de instructietaal (i.c. Nederlands) zwakker presteren dan leerlingen voor wie de thuistaal overeenstemt met de instructietaal, en dit zowel voor taal, wiskunde als wereldoriëntatie (Bellens, Arkens, Van Damme & Gielen, 2013; Martin, Mullis, Foy, & Stanco, 2012). Meertalige leerlingen krijgen doorgaans een onderdompeling in een Nederlandstalig taalbad. Hun ervaringen in de thuistaal worden hierbij niet erkend maar uitgesloten uit de klaspraktijk. Met uitzondering van vreemdetalenonderwijs kunnen leerlingen hun ontwikkelde competenties in andere talen dan Nederlands vaak niet inzetten.

In lijn met dit beleid maken ook leerkrachten, vaak met de beste bedoelingen, louter gebruik van Nederlands in hun klaspraktijk (Van den Branden & Verhelst, 2011). Zij zijn ervan overtuigd dat een sterke beheersing van het Nederlands de beste kansen biedt voor integratie in de maatschappij. Zij nemen ook aan dat meertalige leerlingen enkel op school in contact komen met Nederlands. Daarnaast leeft bij leerkrachten de vrees om de controle te verliezen over hun klaspraktijk indien leerlingen andere talen zouden gebruiken. Bovendien legt de huidige situatie, met klassen bestaande uit leerlingen met verschillende talige achtergronden, een grote druk op leerkrachten. Vaak missen zij de noodzakelijke expertise en hulpmiddelen om op een ondersteunende en strategische manier een beroep te doen op de thuistaal van elke leerling.

Ondanks het sterke geloof in het uitsluitend gebruik van Nederlands om de leerprestaties van meertalige leerlingen op te krikken, blijkt deze eentalige benadering niet aan de verwachtingen te voldoen. Meertalige leerlingen blijven achterop hinken. Zij staan immers voor een dubbele uitdaging. Ze moeten de schoolse inhoud niet enkel in het Nederlands leren - net zoals hun Nederlandstalige klasgenootjes - maar ze moeten deze kennis en vaardigheden ook verwerven in een taal waarmee ze nog vaak moeilijkheden ondervinden (Goldenberg, 2008). Het gebruik van hun thuistaal kan dan een opstap vormen om hun leerproces in het Nederlands in goede banen te leiden.

Waarom de thuistaal inzetten in het leerproces?

Taal is een van de belangrijkste middelen die we hebben om betekenis te geven aan de wereld rondom ons: we kunnen er dingen mee benoemen, erover praten en reflecteren (Vygotsky, 1978). Alle kennis en vaardigheden die we ontwikkelen hebben dus hun wortels in taal en worden erdoor ondersteund. Het uitsluiten van de thuistaal van meertalige leerlingen betekent echter dat zij geen beroep kunnen doen op een van hun belangrijkste middelen voor betekenisconstructie. De opgebouwde competentie in de ene taal (i.c., de thuistaal) kan nochtans de ontwikkeling van een andere taal ondersteunen (i.c., Nederlands), en vice versa (Cummins, 1979). Beide bieden immers informatie die ze kunnen uitwisselen. Zo kan de thuistaal van meertalige leerlingen helpen in de verwerving van nieuwe kennis en vaardigheden in het Nederlands.

De thuistaal kan op diverse manieren een bron zijn om het leerproces van meertalige leerlingen in het Nederlands te ondersteunen:

- 1) De thuistaal is een **belangrijke informatiebron** om inzicht te verwerven in concepten, processen en relaties in het Nederlands.
- 2) Door het inzetten van de thuistaal kunnen leerlingen ook een beroep doen op een **breder waaier aan voorkennis**.
- 3) Een vertaling van een **vraag, taak of opdracht in hun thuistaal** helpt leerlingen om beter te begrijpen wat van hen verwacht wordt.
- 4) Het leren van hetzelfde materiaal door middel van verschillende talen versterkt het **metalinguïstisch bewustzijn**, het inzicht in hoe verschillende talen opgebouwd zijn en werken.

Dit alles samen biedt meertalige leerlingen een opstap om drempels te overwinnen en verder te geraken door middel van hun thuistaal, voorbij wat ze zouden kunnen als zij enkel Nederlands hadden kunnen gebruiken. Dit is ook de insteek van de visie omtrent functioneel veeltalig leren (Sierens & Van Avermaet, 2014). Deze benadering erkent het volledige talige repertoire van elke leerling als een bron om te leren. De thuistaal van meertalige leerlingen kan hierbij optreden als hefboom voor hun leerproces en hun sociaal-emotioneel welzijn. Dit kan zowel de schoolse taalvaardigheid als de verwerving van leerinhouden in beide talen versterken.

In klassen bestaande uit leerlingen met een gevarieerde talige achtergrond is het echter een hele uitdaging voor leerkrachten om de thuistaal van elke leerling te benutten. Onderwijstechnologie, en in het bijzonder digitale leeromgevingen, zijn een veelbelovend middel om de brede waaier aan talen die leerlingen binnenbrengen in de klas functioneel te gebruiken en in het bijzonder in te zetten op andere thuistalen dan Nederlands.

Waarom ICT inzetten om talige diversiteit te benutten?

Een digitale leeromgeving is een met technologie verrijkte omgeving die het leerproces van leerlingen kan ondersteunen. Onderzoek heeft reeds aangetoond dat het gebruik van digitale leeromgevingen de verwerving van complexe kennis en vaardigheden kan stimuleren. Daarnaast kunnen leerlingen zelfstandig werken, waardoor ze verantwoordelijkheid nemen over hun eigen leerproces. Aangezien het leertraject van elke leerling ook individueel kan opgevolgd worden, is tevens een persoonlijke aanpak mogelijk, met oog voor de individuele kenmerken, interesses en behoeftes.

Wat een digitale leeromgeving zo interessant maakt voor het benutten van talige diversiteit, is de mogelijkheid om op een authentieke manier verschillende talen aan te bieden. Dit opent perspectieven om de thuistaal van meertalige leerlingen actief in te zetten in een context waarin Nederlands de voertaal is. Terzelfdertijd kunnen Nederlandstalige leerlingen op een aangename en leerrijke manier in contact komen met talen waar ze al mee hebben kennisgemaakt en zo een initiatie krijgen in vreemde talen.

De meertalige digitale leeromgeving E-Validiv

In het kader van het Validiv-project¹ zijn verschillende materialen ontwikkeld om aan de slag te gaan met de aanwezige talige diversiteit in het basisonderwijs. Een van die materialen is de digitale leeromgeving E-Validiv. Deze leeromgeving biedt een ruime waaier aan thema's binnen het leergebied wereldoriëntatie² voor leerlingen van het vierde, vijfde en zesde leerjaar. Onderwerpen omtrent natuur, milieu, aardrijkskunde, oriëntatie, het lichaam, gezondheid, de tijd en reizen komen aan bod.

Wat E-Validiv uniek maakt, is het meertalige aanbod: alle inhoud is beschikbaar in zeven verschillende talen, namelijk in het Nederlands, Engels, Frans, Italiaans, Pools, Spaans en Turks. Een leerling heeft toegang tot exact dezelfde inhoud in twee talen, waarvan de ene taal altijd het Nederlands is. De andere taal wordt vastgelegd op basis van de thuistaal of de vreemde taal die de leerling het best kent. Een leerling die thuis bijvoorbeeld vaak Turks spreekt, doorloopt E-Validiv in het Nederlands en het Turks.

Het doel van de digitale leeromgeving is dubbel. Enerzijds is zij erop gericht meertalige leerlingen die hun thuistaal beschikbaar hebben in E-Validiv te ondersteunen in hun leerproces in het Nederlands door middel van hun thuistaal. Anderzijds wil de leeromgeving Nederlandstalige leerlingen en meertalige leerlingen wiens thuistaal niet voorhanden is een toereikend alternatief bieden door hen in contact te brengen met een voor hen vreemde taal. Zo is een inclusieve klasaanpak mogelijk waarin iedereen met E-Validiv aan de slag kan gaan.

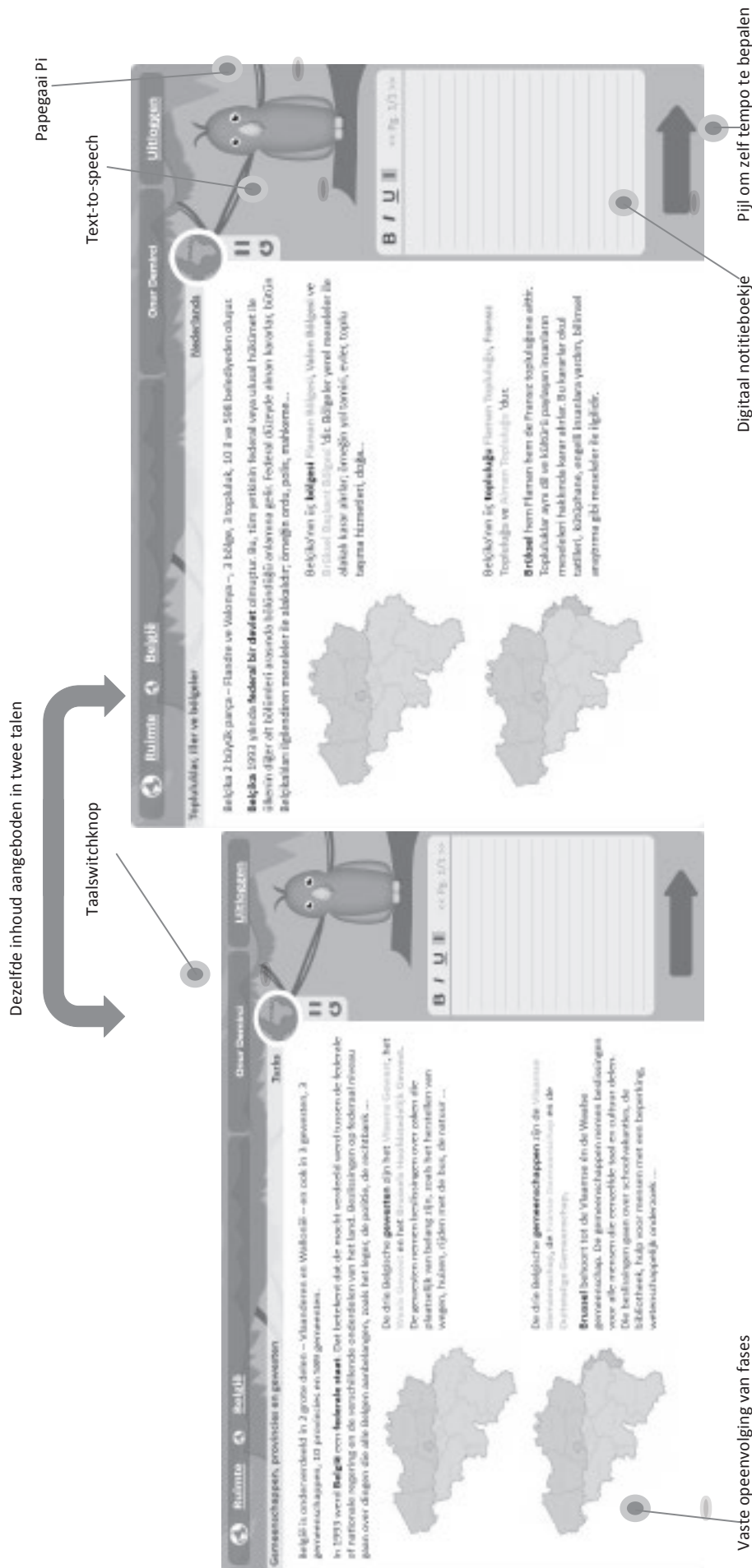
Hoe werkt E-Validiv?

Elke leerling krijgt een persoonlijke login en paswoord waarmee hij/zij in E-Validiv van start kan gaan. E-Validiv bestaat uit een variatie aan thema's, die telkens uitgediept worden in een aantal subthema's. Elk subthema is opgebouwd volgens een vaste structuur met vier verschillende fases. In de pretestfase (1) krijgen de leerlingen een aantal vragen om hun voorkennis te activeren. De daaropvolgende instructiefase (2) biedt nieuwe informatie door een combinatie van tekst en figuren. Daarna volgt de toepassingsfase (3), waarin verschillende oefeningen (bv. klikken op een afbeelding, zaken naar de juiste plaats slepen, concepten met elkaar verbinden,...) de leerling helpen om de nieuw verworven informatie uit de instructiefase onder de knie te krijgen. Het subthema eindigt met een evaluatiefase (4), waarin de leerlingen met een aantal afsluitende vragen nagaan wat zij geleerd hebben.

Figuur 1 toont de verschillende tools die leerlingen kunnen helpen om het subthema vlot te doorlopen:

1. Met **de taalswitchknop** (= de wereldbol) kan de leerling onbe-

Figuur 1: Screenshot van scherm (instructiepagina) in E-Validiv met overzicht van de beschikbare tools

perkt switchen tussen het Nederlands en de andere taal. We hebben ervoor gekozen om toegang te geven tot precies dezelfde inhoud in beide talen. Hierdoor krijgt de thuistaal van meertalige leerlingen de erkenning als waardevolle partner in het leerproces.

- Door middel van **text-to-speech** kan de leerling de tekst op het scherm ook laten voorlezen met een elektronische stem. Deze is beschikbaar in alle talen. De combinatie van geschreven tekst met gesproken woorden kan de beperkte capaciteit van het werkgeheugen uitbreiden. Bovendien gebruiken meertalige leerlingen hun thuistaal vaak louter in een gesproken vorm; de leesvaardigheid in hun thuistaal is vaak minder sterk ontwikkeld.
- Papegaai Pi** is de meertalige mascotte van E-Validiv. Dit figuurtje verwelkomt de leerling bij de start van een subthema, geeft begeleiding doorheen de fases en voorziet feedback bij toepassingen.
- De leerling heeft een **digitaal notitieboekje** ter beschikking. Hierin kan hij/zij noteren wat belangrijk is, en dit in om het even welke taal. Dit helpt om te selecteren wat belangrijk is en om de nieuwe informatie diepgaand te verwerken.
- Door middel van de **pijl** onderaan het scherm klikt de leerling telkens door naar de volgende pagina. Zo werken leerlingen op eigen tempo en bepalen zij zelf hoeveel tijd ze aan de verschillende fases besteden.

Wat vertelt het onderzoek rond E-Validiv ons?

Binnen het Validiv-project hebben 900 leerlingen uit 35 scholen in Gent, Brussel en de Limburgse mijngemeenten gedurende twee opeenvolgende schooljaren toegang gekregen tot E-Validiv. Zij zijn gevolgd vanaf januari 2013, toen de leerlingen in het vierde leerjaar zaten, tot en met juni 2014, toen ze aan het einde van het vijfde leerjaar waren. Dankzij een systeem dat in de achtergrond van E-Validiv loopt, konden alle relevante acties van de leerlingen geregistreerd en opgeslagen worden in logbestanden. Hieronder geven we een overzicht van de belangrijkste bevindingen:

- Meertalige leerlingen die hun thuistaal ter beschikking hebben brengen iets meer tijd door in hun thuistaal in vergelijking met de tijd die Nederlandstalige leerlingen wijden aan de vreemde taal (zie tabel). Toch besteden meertalige leerlingen de meeste tijd aan de inhoud in het Nederlands.
- Meertalige leerlingen switchen occasioneel naar hun thuistaal, bijvoorbeeld wanneer ze de betekenis van een woord in het Nederlands niet begrijpen. Zij wenden hun thuistaal dan aan als een informatiebron om hun leerproces in het Nederlands te ondersteunen.

	% tijdsduur andere taal in E-Validiv	% tijdsduur Nederlands in E-Validiv
Meertalige leerlingen die hun thuistaal beschikbaar hebben	30%	70%
Meertalige leerlingen die hun thuistaal niet beschikbaar hebben	24%	76%
Nederlandstalige leerlingen voor wie de andere taal een vreemde taal is	16%	84%

Tabel: Verdeling van tijdsduur in E-Validiv tussen de andere taal en Nederlands in een subthema

- De leerlingen geven aan dat text-to-speech helpt om hun begrip te versterken, zowel in het Nederlands als in de thuistaal. Daarnaast is het een handig hulpmiddel voor meertalige leerlingen als zij het moeilijk hebben om te lezen in hun thuistaal.
- Sommige meertalige leerlingen ervaren wel drempels om hun thuistaal daadwerkelijk aan te wenden in hun leerproces. Zij hebben bijvoorbeeld moeite met typische schoolwoorden in beide talen: de vertaling in hun thuistaal kan hen dan soms evenmin helpen. Daarnaast voelen meertalige leerlingen zich niet altijd vaardig genoeg in hun thuistaal om deze in te zetten in hun leerproces.
- Ook Nederlandstalige leerlingen maken gebruik van de inhoud in de voor hen vreemde taal. Zij zijn vooral nieuwsgierig naar de inhoud en leren graag woorden in die nieuwe taal. Dit stimuleert mogelijk hun metalinguïstisch bewustzijn.
- Leerkrachten die E-Validiv in de klas hebben gebruikt vinden de extra ondersteuning in de thuistaal nuttig. Hun leerlingen zijn gemotiveerd en werken zelfstandig. Een groter aanbod aan talen en een uitgebreider overzicht van de activiteiten zou nog welkom zijn.

Het gebruik van E-Validiv heeft zich nog niet vertaald in sterkere prestaties wereldoriëntatie, in het bijzonder van meertalige leerlingen. We kunnen hiervoor verschillende verklaringen naar voren schuiven. Zo hebben de leerlingen gedurende de twee schooljaren slechts in geringe mate gewerkt met E-Validiv, mede door het beperkte aantal beschikbare computers op de scholen. Zowel voor de leerlingen als voor de leerkrachten hield het gebruik van E-Validiv ook een totaal nieuwe aanpak in. In veel scholen was het de eerste keer dat leerlingen een beroep konden doen op hun thuistaal om hun leerproces in het Nederlands te ondersteunen.

Opdat leerlingen zich zeker genoeg zouden voelen om hun thuistaal ten volle te benutten en zo hun leerproces te versterken, is het belangrijk dat een leermiddel zoals E-Validiv is ingebed in een bredere klaspraktijk waarin talige diversiteit de nodige ruimte krijgt. Hierbij kan de leerkracht een ondersteunende rol opnemen door leerlingen te begeleiden in het effectief inzetten van hun thuistaal en de verschillende hulpmiddelen. Hij/zij kan de inhoud ook mee verrijken door concepten toe te lichten aan de hand van omschrijvingen, afbeeldingen, video's en animaties. Het blijft daarnaast belangrijk dat leerkrachten de kans krijgen om zich verder professioneel te ontwikkelen met betrekking tot diversiteit en meertaligheid. Tot slot is het investeren in een algemeen gedragen schoolvisie rond het positief omgaan met talige diversiteit noodzakelijk, zodat zowel leerlingen als leerkrachten zich gesteund voelen in het benutten van hun talige repertoires.

E-Validiv in de nabije toekomst

Vanaf het schooljaar 2016-2017 zal E-Validiv beschikbaar zijn voor alle scholen via de website van KlasCement (www.klascement.be). Leerkrachten kunnen met hun inloggegevens van KlasCement aanmelden op E-Validiv en zelf een klas aanmaken.

Tot slot

Met de ontwikkeling van E-Validiv is een belangrijke stap gezet in de wijze waarop digitale leeromgevingen leerlingen kunnen ondersteunen in een talig diverse context. Hierbij zetten meertalige

leerlingen hun thuistaal vooral functioneel in. Hun focus ligt hoofdzakelijk op het verwerven van kennis en vaardigheden in het Nederlands; hun thuistaal doet vooral dienst als een hulpmiddel om hun leerproces in het Nederlands te ondersteunen. Door meertalige leerlingen toe te laten hun thuistaal te gebruiken, krijgen zij leeransen aangeboden die anders buiten hun bereik zouden liggen. Dit stelt hen in staat om hun leerproces gaande te houden en een belangrijke stap verder te geraken, voorbij wat mogelijk zou geweest zijn als zij enkel Nederlands hadden kunnen inzetten.

E-Validiv is uniek in de Nederlandstalige context. Niet alleen is er een ruime keuze aan talen beschikbaar; met de digitale leeromgeving is ook een inclusieve klasaanpak mogelijk waarbij het leerproces van elk kind, rekening houdend met zijn/haar talige achtergrond, kan verrijkt worden door middel van ICT. Zowel meertalige als Nederlandstalige leerlingen kunnen er immers mee aan de slag.

E-Validiv is er zeker niet op gericht om de huidige methodes wereldoriëntatie te vervangen. De digitale leeromgeving is bovenal een van de mogelijke middelen die de leerkracht kan aanwenden om zijn/haar klaspraktijk te verrijken en in het bijzonder de thuistaal van meertalige leerlingen te integreren als een bron om te leren. Voor wat aan bod komt in de klaspraktijk, biedt E-Validiv de mogelijkheid om de inhoud op een alternatieve manier aan te bieden, verder in te oefenen en diepgaand te verwerken door in te spelen op de noden van de leerlingen.

Digitale leeromgevingen, zoals E-Validiv, hebben veel potentieel om door middel van ICT klaspraktijken te realiseren waarin de aanwezige talige diversiteit een volwaardige plaats krijgt. Hierbij hoeft de ene taal de andere niet uit te sluiten: Nederlands en de diverse thuistalen van de leerlingen kunnen ingezet worden voor een gedeeld doel, namelijk betekenisconstructie om het leren van alle leerlingen te versterken. Dit biedt heel wat kansen om de aanwezige talig diverse realiteit op school niet langer te beschouwen als een struikelblok maar daadwerkelijk te benutten als een verrijking voor ieders leerproces.

Evelien VAN LAERE

Universiteit Gent, Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, 9000 Gent

INFORMATIE

Het boek 'Haal meer uit meertaligheid – Omgaan met talige diversiteit in het basisonderwijs', uitgegeven bij Acco, biedt een overzicht van de verschillende deelonderzoeken binnen het Validiv-project.

De website www.metrotaal.be biedt inspiratie om de talige diversiteit op school daadwerkelijk te benutten. Ook het werken met E-Validiv krijgt hier een plaatsje; je vindt op de website onder andere een filmfragment.

BIBLIOGRAFIE

- Agentschap voor Binnenlands Bestuur (2015). *Lokale inburgerings- en integratiemonitor*. Brussel: Vlaamse Overheid.
- Bellens, K., Arkens, T., Van Damme, J., & Gielen, S. (2013). *Sociale ongelijkheid en ongelijkheid op basis van thuistaal inzake wetenschapsprestaties in het Vlaamse onderwijs – Veranderingen tussen 2003 en 2011 op basis van TIMSS, 4de leerjaar*. Leuven: Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen.
- Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Bilingual Education Paper Series*, 3(2), 2-69.
- Goldenberg, C. (2008). Teaching English Language Learners: What the research does – and does not – say. *American Educator*, 32(2), 8-44.
- Kind & Gezin (2014). *Het kind in Vlaanderen*. Brussel: Kind & Gezin.
- Martin, M. O., Mullis, I. V. S., Foy, P., & Stanco, G. M. (2012). *TIMSS 2011 International Results in Science*. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2010). *PISA 2009 Results: Overcoming social background – Equity in learning opportunities and outcomes (Volume II)*. Paris: OECD.
- Sierens, S., & Van Avermaet, P. (2014). Language diversity in education: Evolving from multilingual education to functional multilingual learning. In D. Little, C. Leung & P. Van Avermaet (Eds.), *Managing diversity in education: languages, policies, pedagogies* (pp. 204-222). Bristol, UK: Multilingual Matters.
- Van den Branden, K., & Verhelst, M. (2011). Naar een volwaardig talenbeleid. Omgaan met meertaligheid in het Vlaams onderwijs. *Vonk*, 40, 3-27.
- Van den Broucke, S., Noppe, J., Stuyck, K., Buysschaert, P., Doysen, G., & Wets, J. (2015). *Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2015*. Brussel: Steunpunt Inburgering en Integratie, Agentschap Binnenlands Bestuur.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

NOTEN

- (1) 'Valorizing Linguistic Diversity in Multiple Contexts of Primary Education', een interuniversitair vierjarig project (2012-2015) in het kader van Strategisch Basisonderzoek (SBO) van het Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT). Sinds 1 januari 2016 is dit het VLAIO (Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen).
- (2) Vanaf het schooljaar 2015-2016 de leergebieden 'mens en maatschappij' en 'wetenschappen en techniek'.

‘Dvd Huiswerkklasse’

Over de zin of onzin van huiswerk...

Saskia WETZELAER

De kinderwerking Fabota biedt al vele jaren huiswerkbegeleiding aan en deed zo heel wat ervaring op wat betreft de onderwijskansen van kinderen uit kwetsbare milieus. Dagelijks ondervinden de begeleiders dat het maken van huiswerk voor veel van die kinderen niet evident is en dat ze ondersteuning nodig hebben. Toch wil Fabota het huiswerk niet weghalen uit het thuismilieu maar integendeel een brug bouwen tussen ouders en school. Men vertrekt vanuit een positieve benadering en focust op de sterktes van de kinderen zodat hun zelfvertrouwen groeit.

Recent stelde Fabota haar dvd ‘Huiswerkklasse’ voor. Via sterk en toegankelijk beeldmateriaal komen ouders, kinderen, leerkrachten en de Leuvense schepen van onderwijs aan het woord om hun standpunt over het thema huiswerk te verduidelijken.

Huiswerk en school, het lijkt wel een onafscheidelijk duo. Het is in België immers nog steeds een evidentie dat kinderen na een dag school, de schriften en boeken stevast weer open slaan.

Maar is huiswerk nog steeds een evidentie? En is huiswerk maken wel voor iedereen zo evident?

Sociale ongelijkheid

Geregeld lezen en horen we dat wat onderwijs betreft, ons land aan de wereldtop staat. Toch moet het ons zorgen baren dat België het land is met de grootste kloof tussen de sterkste en de zwakste presteerders op school. Die kloof houdt verband met de sociale afkomst. 1 op 7 jongeren haalt geen diploma secundair onderwijs en bij bepaalde kwetsbare jongeren zie je dat zelfs 1 op 2 dat diploma niet behaalt.

De Leuvense schepen van Onderwijs Ridouani vindt het verontrustend dat nog zoveel jongeren uit de boot vallen maar volgens hem kunnen we daar iets aan doen. School, ouders en beleidsmakers moeten de krachten bundelen. Uiteraard speelt de leerkracht een unieke rol: hij is de inspirator, degene die de kennis overdraagt. Ouders kunnen hun kinderen motiveren, hen tonen dat ze onderwijs zo belangrijk vinden dat ze alles willen doen wat in hun macht ligt om hun kinderen vooruit te helpen. Maar sommige ouders hebben in de begeleiding van hun kinderen wat het schoolwerk betreft, ondersteuning van anderen nodig.

Maureen Tomczak is onderwijsverantwoordelijke bij kinderwerking Fabota. Zij coördineert al jaren een enthousiast team van vrijwilligers die zich dagelijks engageren om de huiswerkmomenten van de kinderen te begeleiden.

Maureen Tomczak: “Onze huiswerkbegeleiding biedt specifieke hulp en ondersteuning aan kinderen die uit gezinnen komen waar huiswerk maken een probleem vormt. Dat kan zijn omwille van een moeilijke thuissituatie, waarbij er soms letterlijk geen tijd en ruimte meer is om te investeren in de begeleiding van het huiswerk. Vaak speelt er een taalproblematiek waarbij ouders de Nederlandse taal nog niet machtig genoeg zijn. Ook ouders die laaggeletterd of zelfs analfabeet zijn, doen een beroep op onze huiswerkklas. Toch willen we huiswerk niet uit het thuismilieu halen, maar eerder een brug bouwen tussen het gezin en de school. We willen tegemoetkomen

Buurtwerk ‘t Lampeke is gevestigd in de Ridderbuurt te Leuven. De vzw werkt rechtstreeks en concreet met de kansarme doelgroep. De werking is expliciet afgestemd op buurtbewoners die, om welke reden dan ook, maatschappelijk kwetsbaar zijn of dat dreigen te worden. ‘t Lampeke wil kansarmoede opmerken en doorbreken en ondersteunt mensen door samen met hen de problemen aan te pakken, door samen met hen op weg te gaan. Buurtwerk ‘t Lampeke werkt samen met een diverse groep mensen aan een warme en solidaire samenleving zonder armoede en sociale uitsluiting en wil zelf een voorbeeld zijn, van hoe dit kan. Werken vanuit vertrouwensbanden en gelijkwaardige relaties staat centraal. De vzw bestaat uit vier deelwerkingen op verschillende locaties in de buurt. Deze deelwerkingen werken intensief samen. Meer informatie over vzw buurtwerk ‘t Lampeke is te vinden op de website: www.lampeke.be

Kinderwerking Fabota richt zich op de buurtkinderen van 2,5 tot 14 jaar. De werking heeft tot doel kinderen op te vangen en te begeleiden, met expliciete aandacht voor de kansarme doelgroep. De kinderwerking biedt dagelijks een naschoolse werking en begeleiding bij huiswerk aan, organiseert woensdagmiddagactiviteiten en biedt tijdens de vakanties een speelpleinwerking aan. Er is veel aandacht voor onderwijs, onder andere via een werkgroep met de ouders en een goede samenwerking met de buurtscholen. De missie van de kinderwerking is elk kind de kans te geven om te worden wie het kan zijn, en de ontwikkeling van het kind te ondersteunen, zodat het ten volle kan functioneren in en een deel kan zijn van onze maatschappij. De ouders worden binnen de werking in hun opvoeding ondersteund en begeleid. Naast de geplande activiteiten en ateliers hebben de kinderen de mogelijkheid hun eigen spel te ontdekken. De begeleiders bieden hen tijdens deze momenten prikkels en impulsen aan, zodat ze hun eigen wereld kunnen ontdekken. Zo doen zich heel wat kansen en leermomenten voor: kinderen leren constructief te spelen of met conflicten om te gaan.

aan een verlangen van veel kansarme ouders, via een vlotte schoolloopbaan een goede toekomst voor hun kind garanderen.

Als de kloof tussen de sterkste en zwakste presteerders op school verband houdt met sociale afkomst lijkt het me dus vanzelfsprekend dat wij vanuit de buurtwerking sterk investeren in het thema 'onderwijs' en in huiswerkbegeleiding in het bijzonder.

We zijn geneigd om door een bepaalde bril te kijken maar vergeten dat er ook wel eens mensen uit de boot kunnen vallen. Dit heeft, zeker op vlak van onderwijs, nefaste gevolgen voor iemands toekomst."

Ides Nicaise bevestigt dit. Hij is doctor in de economische wetenschappen en werkt ook als onderzoeker aan het HIVA- Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving waar hij onder andere onderzoek naar armoede en armoedebestrijding, arbeid en onderwijs doet.

Ides Nicaise: "Als leerkracht weet je niet altijd hoe huiswerk door de leerlingen beleefd wordt. Je ziet het resultaat en denkt misschien 'daar is met de pet naar gegooid'. Dat kan een valse indruk zijn: huiswerk brengt de nodige stress en angst met zich mee, en jongeren uit kansarme milieus hebben daar meer last van dan anderen. Bij wiskundetaken zegt één op de drie kansarme jongeren bang te zijn (tegenover één op de vier in andere milieus).

Huiswerk dreigt de ongelijkheid in het onderwijs uit te vergroten en wel op twee manieren:

- Laaggeschoolde ouders kunnen hun kinderen minder goed helpen. Dat leidt tot meer stress, en omdat leerlingen zichzelf steeds gaan vergelijken met hun klasgenoten, dreigen ze zo een zwakker zelfbeeld te krijgen en ontmoedigd te worden.
- In het secundair onderwijs krijgen kansarme leerlingen in Vlaanderen blijkbaar systematisch minder huistaken mee, omdat men in het technisch en beroepsonderwijs de lat vaak lager legt. Daardoor groeit de kloof nog eens.

Dat we daarom huiswerk moeten afschaffen is volgens mij niet de moraal van het verhaal. Maar wel dat je kansarme leerlingen meer hulp moet aanbieden opdat ze hun huiswerk op gelijke voet met anderen kunnen afwerken."

Belang van huiswerk

Waarom hechten leerkrachten en scholen nog steeds zoveel belang aan huiswerk? Levert huiswerk dan effectief een waardevol leereffect op? De meningen zijn verdeeld.

Martin Valcke, onderwijspecialist van de Universiteit van Gent, stelt van niet. "Volgens onderzoek zorgt huiswerk voor slechts 15% van de kinderen tussen 6 en 9 jaar, voor betere leerprestaties. Bij oudere leerlingen is dat 25%."

Voorstanders van huiswerk vinden het dan weer een doeltreffende manier om leerstof in te oefenen en te automatiseren. Ook de zelfredzaamheid, het zelfstandig leren werken of 'leren leren' zijn hierbij, volgens hen, niet onbelangrijk. Volgens de voorstanders biedt huiswerk ook de mogelijkheid om ouders te betrekken en mee te laten kijken naar de schoolprestaties van hun kinderen. Op die manier, zo zeggen ze, kan het huiswerk ook verbindend werken tussen school en thuis.

'Eenheidsworst' of rekening houden met de context van elk kind?

Niet zo lang geleden woedde er, voortvloeiend uit een reportage van 'Koppen' over het thema huiswerk, een discussie over de zin of

onzin ervan. Ook een artikel in 'De Standaard' over dit thema, lokte heel wat reacties uit. Vooral de stelling dat het een kostenefficiënte manier is om leerprestaties te bevorderen, die voor de overheid zo goed als gratis is en dus geen bijkomende middelen of investeringen vergt, maakte de tongen los.

"Hieruit blijkt nog maar eens dat men niet stilstaat bij het feit dat huiswerk maken niet mogelijk is in heel wat gezinnen." reageert Maureen Tomczak. "Extra kosten voor bijles of logopedie zijn niet vanzelfsprekend en het zijn net die kinderen waar het thuis moeilijk loopt en waar niet altijd middelen voor handen zijn, die de extra ondersteuning nodig hebben. Niet iedereen heeft een eigen kamer met een bureau, noch een computer met de mogelijkheid om internet te gebruiken of taken af te printen. Niet elk kind start zijn schoolcarrière met een zeker kapitaal. Niet elk kind krijgt, jammer genoeg, even veel kansen."

Ondertussen klinkt ook de stem van leerkrachten die de noodzaak van huiswerk in vraag durven stellen, steeds luider.

Fabota bevroegde leerkrachten van twee basisscholen uit de buurt. Eén van de leerkrachten gaf aan dat ze merkte dat kinderen die het in de klas al wat moeilijker hebben, het ook met het huiswerk lastiger hebben. Het ontbreekt hen vaak aan energie om na de lesuren ook nog op de leerstof gefocust te blijven.

Zij willen zoeken naar mogelijkheden waarin de doelstellingen van huiswerk, ook op andere manieren gerealiseerd kunnen worden.

Een van die manieren zou het 'ervaringsgericht leren' kunnen zijn. Op deze manier kunnen kinderen ook naschools en als aanvulling op de lessen in de klas, verder 'leren'. Spelenderwijs, ontdekkend en vertrekend vanuit hun eigen interesses.

Ook in de andere school probeert men zoveel mogelijk voor alle thuis-situaties begrip op te brengen en te werken op maat van elk kind.

Finland: een inspirerend voorbeeld

PISA-rapporten geven aan dat het Fins onderwijsstelsel nog steeds tot de wereldtop behoort.

In vergelijking met andere Europese landen, hebben de kinderen van de basisschool in Finland het minste uren les en het minste huiswerk. Een gemiddelde schooldag telt 4 tot 5 lesuren van 45 minuten, met veel speeltijden tussendoor. Veel tijd dus om te exploreren en te spelen. Kinderen zijn pas leerplichtig vanaf 7 jaar, het onderwijs is gratis en alle leerkrachten beschikken over een pedagogisch masterdiploma. Er wordt gewerkt met gemengde klasgroepen en er wordt in de klas veel gedifferentieerd en geremedieerd. Het

systeem kent geen standaard 'testmethode' en leerlingen worden zelfs de eerste 6 jaar niet 'gemeten'.

Bovendien is dit onderwijs zo ingericht dat kinderen de kans krijgen om te groeien, ongeacht hun sociale achtergrond of thuissituatie.

De kloof tussen de zwakste en de sterkste studenten is in Finland dan ook het kleinst.

Pasi Sahlberg, auteur van het boek 'Finnish lessons:'

"Het gaat niet om meer uren les geven, meer huiswerk en meer toetsen. Het gaat om uitstekende leraren die het beste uit ieder kind halen. Als er één les is die je uit de Finse situatie wilt trekken, laat het dan deze zijn."

'Less is more'

Scholen met een uitgewerkt huiswerkbeleid en visie hieromtrent zijn vaak nog de uitzondering.

Na het meewerken aan de dvd 'Huiswerkklassie,' is de Vrije Basisschool St.-Jan te Leuven gaan nadenken over de zin en onzin van huiswerk. De school is in dialoog gegaan met de Buurtwerking 't Lampeke en heeft haar huiswerkbeleid aangepast. Er is grondig geschraapt in de hoeveelheid huiswerk en er wordt meer gedifferentieerd: er wordt meer rekening gehouden met de individuele noden én sterktes van elk kind apart. Op die manier variëren ook de opdrachten die aan kinderen gegeven worden. Zo wordt huiswerk voor iedereen meer gelijkwaardig.

Karin Nelissen, coördinatrice van Buurtwerk 't Lampeke vzw, noemt het huiswerkbeleid van de St-Jansschool, innoverend.

"Als praktijkwerkster ben ik niet zo zeker dat het volledig afschaffen van huiswerk ook automatisch leidt tot minder ongelijkheid. Ik ben er wel zeker van dat creatieve en plezierige vormen van 'huiswerk' alvast een stap in de goede richting zijn."

Door het verspreiden van de dvd hoopt de buurtwerking leerkrachten, scholen en beleidsmakers aan het denken te zetten over het effect van huiswerk op de toekomst van 'onze kinderen.' Is dit niet onze verantwoordelijkheid, als samenleving?

"Beeldmateriaal is een sterk medium om iets over te brengen aan een groter publiek. In ons filmpje krijgen ook maatschappelijk kwetsbare ouders en kinderen het woord. Hierdoor krijg je meer (in) zicht in de problemen waar zij mee worstelen. Of hoe hun kinderen huiswerk ervaren en wat hen kan helpen. We hopen vooral dat we met deze dvd mensen inspireren."

Misschien wordt het tijd om kwaliteit te laten primeren boven kwantiteit. Misschien is 'less' in dit geval en op langere termijn, wel degelijk 'more...'

Meer informatie over de dvd 'Huiswerkklassie:'

www.lampeke.be/publicatie/dvd-huiswerkklassie

www.youtube.com/watch?v=iWCdxVmlQ3c&feature=youtu.be

We hebben ervoor gekozen om Huiswerkklassie online te zetten via Youtube, zodat iedereen dit kan gebruiken. Gebruik je deze film? Vertel dan wie deze film heeft gemaakt. Heeft het effect gehad? Laat het ons weten via huiswerkklassie@lampeke.be. Wij zijn ook steeds bereid om in dialoog te gaan over deze film en de inhoud erachter.

Een verrijking voor het kind, maar ook voor... jezelf!

Wil jij ook graag als vrijwilliger aan de slag in een huiswerkklassie? Neem eens een kijkje bij de Jeugddienst of Buurtwerking bij jouw in de buurt. Net zoals in onze huiswerkklassie, is vrijwillige hulp altijd zeer welkom.

Meer info over de huiswerkklassie van Kinderwerking Fabota:

Maureen@lampeke.be

"We willen allemaal dat kinderen zich goed blijven voelen in hun schoolcarrière, maar als huiswerk één van de aspecten is, die kinderen extra belasten, kan dit leiden tot schoolmoeheid, schoolverzuim en het niet behalen van een diploma. Huiswerk zou eerder iets versterkend en aanvullend op de school moeten zijn." aldus de Leuvense Schepen van onderwijs, M. Ridouani.

Met het Buddy-project zorgt de stad Leuven voor naschoolse begeleiding voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren in de eerste graad van het basis- en secundair onderwijs. De leerlingen krijgen een extra duwtje in de rug om hun slaagkansen in het onderwijs te vergroten. De stad is jaarlijks op zoek naar nieuwe buddy's. Meer info en inschrijven kan op www.buddyleuven.be.

Saskia WETZELAER

Kinderwerking Fabota/ Buurtwerking 't Lampeke

Ridderstraat 147, 3000 Leuven

saskia@lampeke.be

BIBLIOGRAFIE

De Sutter D., Nicaise I., Hirtt N., (red.) (2013). *De school van de ongelijkheid*, uitgeverij Epo

Sahlberg P., Ravitch D., *Finnish lessons: what can the world learn from educational change in Finland*, (red.) (2014).

Cardoen S., (2015). Huiswerk heeft maar weinig effect, *deredactie.be*

Duyck W., (2015). Huiswerk: (veel) waar voor weinig geld. *De standaard*, (2015)

Arbeid en tewerkstelling

VDAB lijst knelpuntberoepen 2016 - Technisch talent wordt schaarser in Vlaanderen. De volledige lijst van knelpuntberoepen 2016 vindt u op <http://vdab.be/trends/vacatureanalyse.shtml>

Gedetacheerde werknemers - Welk statuut heeft een werknemer die tijdelijk naar een ander land gedetacheerd wordt zoals bijvoorbeeld een Belgisch bedrijf dat een opdracht krijgt in Nederland en een werknemer voor 3 maanden naar Nederland stuurt of wanneer een werknemer van een Pools bouwbedrijf voor een opdracht naar België komt?
www.vleva.eu/nieuws/europese-commissie-wil-gelijk-loon-voor-gelijk-werk-op-dezelfde-plaats

Transversale vaardigheden - Maar liefst 40% van de bedrijven hebben het moeilijk om de juiste werknemers te vinden. Veelal ligt de oorzaak in het niet in balans zijn van de basiskennis en de 'transversale' vaardigheden die steeds belangrijker worden in onze maatschappij zoals: creativiteit, oplossingsgericht zijn, kritisch denken, ondernemerszin, talenkennis en communicatie.
<https://www.vleva.eu/nieuws/de-europese-ministers-voor-onderwijs-reiken-hun-oplossingen-voor-het-tekort-aan-vaardigheden>

Gelijke kansen, diversiteit en inburgering

"Omgaan met de effecten van discriminatie en racisme op kinderen" - De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen presenteerde haar publicatie waarin onder meer zeven prioritaire aanbevelingen worden geformuleerd.
<http://kinderrechtencoalitie.be/nieuws/verslag-slot-open-forum-3-december-2015>

Niet-begeleide minderjarigen - net zoals de volwassenen, vluchten ze uit hun land om verschillende redenen. NBMV zijn bijzonder kwetsbaar bij aankomst in het onthaalland, zeker door gebrek aan een (familiaal) netwerk. Om deze reden vindend Europese Commissie en verschillende experts dat het vinden van een duurzame oplossing de prioriteit is.
www.mineursenexil.be/nl/het-platform/news-events/nieuw-rapport-over-duurzame-oplossingen-voor-nbmvt.html

Jongerenwerking en jeugdhulp

Dossier: Jeugdhulp - De veranderde jeugdhulp staat op verschillende plaatsen in de kijker. Weliswaar speelt hierop in en bracht een dossier uit over jeugdhulp.
<https://www.weliswaar.be/dossier-jeugdhulp>

De praktijk van integrale jeugdhulp - Het kan beter, eenvoudiger en sneller.
<http://sociaal.net/analyse-xl/de-praktijk-van-integrale-jeugdhulp/>

Drugbeleid in de bijzondere jeugdzorg | draaiboek - Het draaiboek drugbeleid in de bijzondere jeugdzorg is een praktische handleiding waarmee voorzieningen bijzondere jeugdzorg, eventueel met begeleiding van een preventiewerker alcohol en drugs, een drugbeleid kunnen uitwerken voor de eigen voorziening.
www.vad.be/media/654828/een_drugbeleid_in_de_bijzondere_jeugdzorg.pdf

Iedereen drinkt, iedereen blout?, SEM-J en BackPAC - Het zijn methodieken die het onderwerp bespreekbaar maken, een eventuele problematiek helpen inschatten en jongeren op weg zetten om hun gedrag te veranderen. Gebruik deze methodieken enkel in het kader van een individuele begeleiding.
www.vad.be/media/2605492/syntheserapport_vad-leerlingenbevraging_2014-2015.pdf

Hulpverlening aan problematische gamers. Wegwijzer - Dit praktisch werkboek veronderstelt een basiskennis van het hulpverleningsproces en over verslaving in het bijzonder. De focus ligt op het streven naar het evenwicht tussen gecontroleerd, verantwoord gamegedrag en activiteiten buiten het gamen.
www.vad.be/media/2179456/hulpverlening%20aan%20problematische%20gamers%20%20wegwijzer.pdf

Juridisch: jongerenrechten en -plichten

Update Alternatief Rapport - Sinds 2013 publiceert de Kinderrechtencoalitie jaarlijks een update

Per thema worden de belangrijkste initiatieven en evoluties van het afgelopen jaar op een rij gezet. Zowel van beleid, onderzoek als andere maatschappelijke actoren wordt aangegeven wat minder goed loopt en waar extra inspanningen nodig zijn.
http://kinderrechtencoalitie.be/sites/default/files/wysiwyg/actuele_aandachtspunten_uit_2015.pdf

Gezinsbond en minderjarigen - Welke plaats hebben minderjarigen in onze samenleving? En welke plaats kent de Gezinsbond hen toe? De antwoorden zijn nu gebundeld in een nieuw standpunt.
www.gezinsbond.be/Gezinspolitiek/standpunten/Documents/Minderjarigen.pdf

Unie jeugdadvocaten trekt aan alarmbel - De Unie van Jeugdadvocaten trekt aan de alarmbel. Minderjarigen zouden voortaan geen recht meer hebben op gratis juridische bijstand van een jeugdadvoocaat. Minderjarigen zullen attesten van inkomsten en samenstelling gezin moeten voorleggen. Dit kadert in de hervorming van de juridische tweedelijksbijstand door minister Geens.
<http://kinderrechtencoalitie.be/nieuws/unie-jeugdadvocaten-trekt-aan-alarmbel>

Nieuwe position papers - De Kinderrechtencoalitie publiceerde position papers over onderwijskwaliteit vanuit kinderrechtenperspectief, (online) privacy en rol opvoedingsverantwoordelijken en kinderen in een (vecht)scheiding.
<http://kinderrechtencoalitie.be/standpunten>

Nieuwe of vernieuwde websites

www.agressiepeeleropin.be - Het is een website van Icooba, het kennis- en expertisecentrum voor de Vlaamse Opvoedings- en Huisvestingsinrichtingen en de Vlaamse welzijns- en gezondheidssector. Onderwijs, vorming en opleiding Het centrum lanceert hiermee een campagne om professioneel en gepast te leren inspelen op lastig gedrag en agressie? Wat kan, mag en moet je doen? Wat niet? En hoe reageer je op onderhuidse spanningen, geroddel, pesterijen en ander venijn?

www.gripvzw.be - Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap (GRIP) - is een burgerrechtenorganisatie. We streven naar gelijke rechten én kansen voor iedereen. We richten ons in de eerste plaats tot een groep die in onze samenleving wordt achtergesteld: mensen met een handicap.

Onderwijs, vorming en opleiding

Eerste hulp bij Anderstalige Nieuwkomers. (Kleuteronderwijs) - Deze brochure biedt hulp aan iedereen die voor het eerst met anderstalige nieuwkomers in de kleuterschool te maken krijgt.
www.cteno.be/index.php?idMenu=116&id_materiaal=1126

Brochure Eerste Hulp bij Anderstalige Nieuwkomers (Lager) - Welbevinden is een basisvoorwaarde om te werken aan taalvaardigheid in de klas en zeker voor AN'ers is die affectieve factor van groot belang. Wat kan je zoal doen om dat gevoel van welbevinden te verhogen? In deze brochure staan heel wat tips!
<http://bit.ly/22kb9yh>

Eerste Hulp bij Anderstalige Nieuwkomers (Secundair) - Pas in een onthaalklas gestart? Hieronder vind je een lijst met materialen, achtergrondinformatie en een aantal initiatieven van het Centrum van Taal en Onderwijs (CTO).
www.cteno.be/assets/downloads/cteno/nieuwsbrief/29/nieuwsbrief_29_akan_secundair.pdf

Anderstalige Nieuwkomers Basisonderwijs Competenties in kaart brengen - Onderstaande competentiekaart wil een instrument zijn om de 'stand van zaken' én om de evolutie van kinderen in het lager onderwijs in beeld te krijgen. Het is uitgewerkt rond vier **hoofdrubrieken**. Voor elke rubriek zijn er indicatoren uitgeschreven die het gemakkelijker maken om de competenties te zien en in te schatten. Het biedt kansen voor AN-leerkrachten en voor reguliere leerkrachten om met elkaar **in gesprek** te gaan over de kinderen.
http://www.anderstaligenieuwkomers.be/downloads/competenties_bao.pdf

Onderzoek

Kwalitatief en kwantitatief onderzoek over jongeren en zingeving - Het is geen gemakkelijke opdracht voor de huidige jeugd om in een gesecculariseerde wereld betekenis te geven aan het leven. Wat geldt voor de doorsnee Vlaamse jeugd, geldt des te meer voor de nieuwe Vlamingen, die vanuit hun nog zeer sterk met religie verbonden cultuur op zoek moeten gaan naar zingeving binnen een gesecculariseerde samenleving. <http://www.jongenvanzin.be/rapportzingeving>

Uitgaansonderzoek 2015 - De uitgaander van vandaag is beter geïnformeerd, neemt meer voorzorgen om veilig uit te gaan, gebruikt minder cannabis, maar opnieuw meer xtc. www.vad.be/media/474471/uitgaansonderzoek_rapport_2015.pdf

Standpunt "De STEM-leerkracht" - Met het letterwoord "STEM" bedoelt men Science (natuurwetenschappen), Technology (techniek), Engineering en Mathematics (wiskunde), met inbegrip van de interactie van deze aparte STEM-componenten, zoals die vandaag onvoldoende aanbod komen in het onderwijs. Met dit rapport wenst de Academie bij te dragen tot de wens om meer slagkracht te geven aan de leerkrachten belast met het STEM-onderwijs in Vlaanderen. De bedoeling is denkpijlers te openen om alle leerlingen voor te bereiden op het leven en het werk in onze steeds meer complexe en technologiegedreven samenleving.

http://www.ewi-vlaanderen.be/sites/default/files/de_stem_leerkracht.pdf

Rapport vergelijkend onderzoek CBAW en BZW - Om het aanbod Contextbegeleiding in functie van Autonom Wonen (CBAW), erkend binnen Jongerenwelzijn, en het aanbod Begeleid Zelfstandig Wonen (BZW), erkend binnen het Algemeen Welzijnswerk, beter op elkaar af te stemmen, voerde het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in 2014-2015 een onderzoek uit.

<http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/assets/docs/ons/studies-onderzoeken/vergelijkende-studie-BZW-CBAW.pdf>

Praktijkgestuurd effectonderzoek bij Beaufort - Beaufort is een organisatie voor bijzondere jeugdzorg die modules aanbiedt rond contextbegeleiding, dagbegeleiding in groep, verblijf en contextbegeleiding in functie van autonoom wonen. www.beaufortvzw.be/nl/wp-content/uploads/2016/02/praktijkgestuurd-effectonderzoek1.pdf

Het vluchtelingen-dossier van het Europahuis-Ryckevelde - Sinds 2013 is het aantal vluchtelingen dat in Europa bescherming zoekt, sterk gestegen. De grote toestroom zet de Europese Unie onder druk. Aangezien de lidstaten nog grotendeels zelf beslissen over asielbeleid, worstelt de EU met het aanpakken van deze crisis.

www.europahuis.be/media/infofiche_asiel.pdf

Europese overheden

Nieuwe Strategie Kinderrechten 2016-2021 van Raad van Europa - Op 2 maart 2016 keurde de Raad van Europa haar Strategie Kinderrechten 2016-2021 definitief goed.

Deze nieuwe strategie wil inzetten op vijf prioriteiten: (1) gelijke kansen voor kinderen, (2) participatie van alle kinderen, (3) een leven vrij van geweld voor alle kinderen, (4) kindvriendelijke justitie voor alle kinderen en (5) de rechten van kinderen in de digitale omgeving.

<http://kinderrechtencoalitie.be/nieuws/nieuwe-strategie-kinderrechten-2016-2021-van-raad-van-europa>

Federale overheid

Kinderrechtenindicatoren - Op aanbeveling van het V.N.-Kinderrechtencomité werkte de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind (NCRK) 40 nationale kinderrechtenindicatoren uit. Deze beogen beter zicht te geven op de mate waarin de rechten van kinderen in België al dan niet steeds beter worden gerealiseerd, vanuit het perspectief van kinderen zelf. www.ncrk.be/nl/content/indicatoren

Vlaamse overheid

Voorstel tot aanpassing decreet Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid - Een aantal Vlaamse Parlementsleden diende een voorstel van decreet in waarmee hoofdzakelijk de erkenningsnormen en -procedure voor de landelijk georganiseerde jeugdverenigingen, cultuureducatieve verenigingen en verenigingen informatie en participatie worden gewijzigd.

<http://kinderrechtencoalitie.be/nieuws/voorstel-tot-aanpassing-decreet-vlaams-jeugd-en-kinderrechtenbeleid>

Een 2.0-aanpak voor integrale jeugdhulp in Vlaanderen - De jeugdhulp in Vlaanderen krijgt een update, waardoor ze versterkt en gebruiksvriendelijker de vele uitdagingen aankan. Er wordt meer ingezet op preventie en laagdrempelige hulp. De eigen krachten van jongeren en hun ouders worden versterkt, onder meer via positieve heroriëntering. <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/assets/docs/publicaties/andere/2-0-aanpak-jeugdhulp-Vlaanderen.pdf>

* Publicaties van de Vlaamse overheid <http://publicaties.vlaanderen.be>

- Woonwoord is het vakblad van de sociale huisvestingssector in Vlaanderen
- Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs schooljaar 2014-2015
- Jaarverslag Strategische Adviesraad Welzijn-, Gezondheids-, en Gezinsbeleid
- Jaarverslag VLIR - UOS
- Jaarverslag VDAB
- Mijn eigen zaak: starten met kennis van zaken
- Vlaamse aanmoedigingspremies voor de social profit sector: zorgkrediet, loopbaankrediet,
- landingsbaan, opleidingskrediet, onderneming in moeilijkheden

* Adviezen van de Strategische Adviesraad Welzijn - Gezondheid - Gezin (SAR-WWG) www.serv.be/publicaties/serv

- over deconceptnota NT2 (30.04.2016)
- over vluchtelingen: jongeren en niet begeleide minderjarigen. (25/05/2016)
- over de uitbouw hoger beroepsonderwijs (23/05/2016)
- over de lerarenopleidingen versterken (23/05/2016)
- over het volwassenenonderwijs als kansonderwijs (23/05/2016)
- over het verder aan de slag met werkbaar werk in de convenants 2016-2017 (23/05/2016)
- over het werkbaar werk voor werknemers in micro-ondernemingen (23/05/2016)
- over de omzetting richtlijn beroepskwalificaties Publicatie - 02/05/2016
- over de hervorming PWA-stelsel wijk-werken (25.04.2016)
- over het BVR Vlaams doelgroepenbeleid (25.04.2016)
- over het gelijkekansen- en diversiteitsbeleid Vlaamse overheid (18.04.2016)
- over de regeling aspecten duaal leren (statuut) (24.03.2016)
- over de conceptnota uitzendarbeid (21.03.2016)
- over de Betaald Educatief verlof (BEV) (14.03.2016)
- over het verslag steunpunt armoedebestrijding 2014-2015 (14.03.2016)
- over de afschaffing mobiliteitstoeslag en premie beroepsopleiding (07.03.2016)
- over de alternerende opleidingen (07.03.2016)
- over werkbaar werk plus (04.03.2016)
- over de conceptnota basisbereikbaarheid (01.03.2016)
- over de (29.02.2016)
- over de krijtlijnen leerlingenbegeleiding (22.02.2016)
- over de schoolbank op de werkplek (22.02.2016)
- over het actieplan ondernemend onderwijs 2015-2019 (15.02.2016)
- over uitzendarbeid (14.02.2016)
- over de reflectienota zorg en ondersteuning nieuwkomers(05.02.16)

* Adviezen van de Vlaamse Onderwijsraad www.vlor.be/

- over de moderniseringsagenda hoger onderwijs van de Europese Unie (08.03.2016)
- over het toelatingsexamen arts-tandarts (08.03.2016)
- over de aanvragen voor onderwijsbevoegdheid in het volwassenenonderwijs (15.03.2016)
- over het statuut duaal leren (17.03.2016)
- over de voorstellen van opleidingsprofielen volwassenenonderwijs (19.04.2016)
- over de aanvragen voor afwijking op de programmatiestop dko (17.04.2016)
- over de aanvragen tot programmatie in het gewoon secundair onderwijs 2016-2017
- (tweede advies) (21.04.2016)
- over alternatieve financiering van scholenbouw via projectspecifieke DBFM-

- overeenkomsten (28.04.2016)
- over onderwijs voor doofblinde kinderen (28.04.2016)
- over het voorontwerp van programmadecreet bij de aanpassing van de begroting 2016 (28.04.2016)
- over het voorontwerp van decreet betreffende onteigening voor het algemeen nut (28.04.2016)
- over programmatieaanvragen voor onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers (OKAN) (19.05.2016)
- over de conceptnota Lerarenopleiding (26.05.2016)
- over de conceptnota Hoger Beroepsonderwijs (26.05.2016)
- over het tijdelijk project leerlingenvervoer buitengewoon onderwijs (26.05.2015)

* Advies van het Kinderrechtencommissariaat

www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/kinderbijslag-steun-voor-elk-kind-met-versterkte-inzet-gegen-kindarmoede-2016

- over de kinderbijslag

Regelgeving

Raadplegen op *Fout!* De hyperlinkverwijzing is ongeldig.
voor onderwijsitems op www.ond.vlaanderen.be/edulex

* Studie- en beroepskeuze

- 04.03.2016 – Decreet houdende het Vlaamse doelgroepenbeleid (B.S. 14/04/2016)
- 11.03.2016 – Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van de regelgeving betreffende de nuttige ervaring, de ambtshalve concordantie, de prestatierегeling en de bekwaamheidbewijzen en salarisschalen in het volwassenenonderwijs. 5B.S.20/04/2016)
- 18.03.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de erkenning van de bijzondere beroepstitel van ziekenhuisapotheker (B.S.21/04/2016)
- 25.03.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering tot vrijstelling van de voorwaarde om een Nederlandstalige equivalente opleiding aan te bieden voor de International Joint Master of Science in Sustainable Territorial Development (B.S.25/04/2016)
- 22.04.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende wijziging van het koninklijk
- besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering, wat betreft de opheffing van de premie voor de beroepsopleiding en de mobiliteitstoelage (B.S.12/05/2016)
- 22.04.2016 – Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van een Research Master of Philosophy door de Katholieke Universiteit Leuven en de gezamenlijke organisatie van een research Master of Philosophy door de Universiteit Antwerpen en de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel (B.S. 19/05/2016)

* Onderwijs en vorming

- 11.03.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering tot ontvankelijkheid en gelijkwaardigheid van een aanvraag tot afwijking van de eindtermen van de derde graad van het algemeen secundair onderwijs, wat natuurwetenschappen of fysica en/of chemie en/of biologie betreft. (B.S.18/04/2016)
- 11.03.2016 – Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van de regelgeving betreffende de nuttige ervaring, de ambtshalve concordantie, de prestatierегeling en de bekwaamheidbewijzen en salarisschalen in het volwassenenonderwijs. (B.S.20/04/2016)
- 11.03.2016 – Besluit van de Vlaamse Regering houdende goedkeuring van de programmatie van het structuuronderdeel onthaaljaar voor anderstalige nieuwkomers in het voltijds secundair onderwijs. (B.S. 04/05/2016)
- 18.03.2016 – Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de geletterdheidsmodules Nederkabds en Leren leren van de diplomagerichte beroepsopleiding van het secundair volwassenenonderwijs (B.S. 26/04/2016)
- 18.03.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van bijlage I van het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs en van de regelgeving betreffende de modulaire structuur van het hoger beroepsonderwijs en het secundair
- volwassenenonderwijs voor de studiegebieden hout, lichaamsverzorging en toerisme (B.S.29/04/2016)
- 15.04.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van

de Vlaamse regering van 19 juli 2007 betreffende de modulaire structuur van de leergebieden van de basiseducatie, wat betreft de modulaire structuur van het leergebied maatschappij oriëntatie van de basiseducatie (B.S. 20/05/2016)

* Welzijn

- 22.04.2016 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende wijziging wat betreft de formele vereisten van het besluit van de Vlaamse Regering van 5 juli 2013 betreffende de toekenning van subsidies aan jeugdhuizen voor de uitvoering van een bovenlokaal project (B.S.26/05/2016)

Welzijn en sociaal-cultureel werk

Aan de slag met volwassen anderstalige nieuwkomers Tips voor vrijwilligers en NT2-leerkrachten – Materiaal in de kijker.

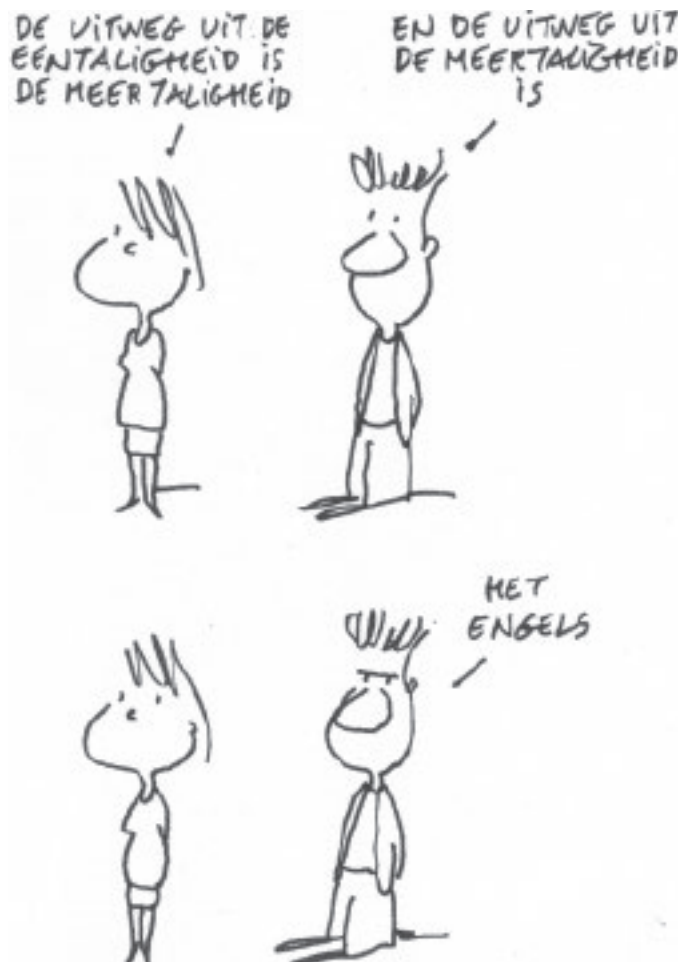
http://www.cteno.be/assets/downloads/cteno/nieuwsbrief/28/nieuwsbrief_28_volwassenen.pdf

VerOOOver de straat: nieuwe, gratis downloadbare tool - In de ideale straat kunnen kinderen **O**ntspannen, **O**ntdekken en **O**ntmoeten. Met hun nieuwe, gratis downloadbare tool (externe link) willen ze buurtbewoners op weg zetten om hun straat meer op maat van de buurt en van de kinderen te snijden.

<http://k-s.be/medialibrary/purl/nl/8783065/Een%20hartverOOOverende%20straat!.pdf>

<http://kinderrechtencoalitie.be/nieuws/verooover-de-sstraat-nieuwe-gratis-downloadbare-tool>

Kijklijst voor het oudercontact - Ouders en leraren kijken soms anders naar hetzelfde kind. Dat is heel logisch, maar het kan handig zijn om je daar bewust van te zijn. De kijklijst helpt om te ontdekken welk beeld de leraar van jouw kind heeft. En om dat te vergelijken met jouw idee. www.klasse.be/wp/wp-content/uploads/2015/10/Kijklijst_ouders.pdf

agenda en documentatie

Ontmoetingsdag Handelingsgericht Samenwerken

De Vlaamse netoverstijgende Stuurgroep HGW/HGD organiseert op donderdag **15 september 2016** een nieuwe 'Ontmoetingsdag Handelingsgericht Samenwerken'. Dit is een initiatief voor iedereen met interesse in Handelingsgericht Werken (HGW) of Handelingsgerichte Diagnostiek (HGD): leerkrachten, zorg, leerlingenbegeleiders, directie (basis/secundair/buitengewoon onderwijs), CLB-medewerkers, pedagogisch begeleiders, docenten, hulpverleners, enz.

Voor deze feestelijke editie kiezen de organisatoren voor een nieuwe formule waarin alle sprekers het plenaire forum krijgen. Voor de tiende op rij wakkert Nolle Pameijer het HGW/HGD-enthousiasme aan. Met haar kan u beluisteren naar wat er leeft binnen onderwijs en krijgt u inspiratie hoe u passend kan inspelen op de huidige tendensen. Prof. Dr. Piet Van Avermaet geeft positieve perspectieven voor de uitdaging 'Omgaan met diversiteit in de klas'; van Jan Coppieters krijgt u concrete tips voor 'effectieve feedback' om de onderwijsprestaties positief te beïnvloeden. TOPunt Gent deelt hun ervaring met *Evidence Based werken* in het onderwijs met het TEACH-project (Erasmus+) en Helma Koomen scherpt 'het belang van leerkracht-leerlingrelaties' aan. Als afsluiter blikken Peter De Vries en Hans Schuman samen vooruit door ons *onderwijs in het licht van inclusie* te plaatsen.

Voor meer info: www.handelingsgerichtwerken.be/ontmoetingsdag.

Meertaligheid als Realiteit op School (MARS)

Meertaligheid op school, het is een complexe realiteit. Wat betekent dat voor leerlingen? Wat betekent dat voor leerkrachten en schoolleiders? Hoe gaan scholen daarmee om? Deze vragen kwamen aan bod in het onderzoek naar *Meertaligheid als Realiteit op School* (MARS) dat de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel in opdracht van het departement Onderwijs en Vorming uitvoerden. Op **woensdag 19 oktober 2016** vindt in **Gent** (VAC gebouw) een studiedag plaats om de belangrijkste bevindingen van het onderzoek verder toe te lichten, maar ook om praktijkverhalen te brengen uit de meertalige realiteit van het Vlaamse onderwijs. De studiedag wil zo een forum creëren voor het uitwisselen van ervaringen om praktisch en constructief om te gaan met meertaligheid in de klas.

Meer informatie vanaf 10 september beschikbaar via <http://ond.vlaanderen.be/inschrijven/>.

Lancering nascholingsaanbod 2016-2017 Centrum voor Taal en Onderwijs

Met de invoering van het M-decreet en de toenemende multiculturaliteit wordt het leerlingenpubliek steeds diverser. 'Hoe krijg je iedereen mee?' is een belangrijke vraag voor ieder die actief is in het onderwijs. Hoe zorg je ervoor dat ook die stille leerling taalrijk, en daarmee ook kansrijker wordt? Laat je je leerlingen hun moedertaal inzetten op de speelplaats, of zelfs in de klas? Hoe maak je van alle leerkrachten taalleerkrachten?

Het opleidingsaanbod van **Centrum voor Taal en Onderwijs** biedt u de keuze tussen:

- themadagen: een volledige dag rond hot topics zoals meertaligheid, taalbeleid, taal de hele dag
- onderwijstrajecten: 6 dagdelen, van bouwstenen tot implementatie in je eigen klas- of schoolcontext
- Workshops: krachtige sessie van 3 uur.

Alle info kan u terugvinden op www.cteno.be.

Opgroeien in een gezin onder invloed: beeldmateriaal om veerkracht bij 'KOAP'-kinderen te vergroten

De Expertisegroep 'Ouders onder invloed' en het Huis van het Kind Leuven werkten een project uit, gefinancierd door de Koning Boudewijnstichting, om via getuigenissen van lotgenootjes en hun ouders de groep van lagere schoolkinderen die opgroeien in een gezin onder invloed te informeren en te ondersteunen. Gezien de beeldcultuur waarin we leven is er voor gekozen om vijf korte filmpjes te maken.

De initiatiefnemers willen met dit beeldmateriaal de thematiek op de agenda

zetten van scholen en organisaties die werken met deze gezinnen. Naast een breed inzetbaar filmpje werden vier themafilmpjes gemaakt die het hulpverleningsproces bij KOAP op gang kan trekken of verdiepen. Het sensibiliseringsfilmpje richt zich tot het brede publiek en heeft als doel de impact van alcohol- en druggebruik op het kind bespreekbaar te maken en de rol van de ouder te belichten. De themafilmpjes zijn bedoeld om bekeken te worden in de aanwezigheid van een hulpverlener en mits toestemming van de ouder. Ze kunnen tevens getoond worden aan ouders met een drugprobleem in het kader van een begeleidingsproces. De focus ligt telkens op het vergroten van de veerkracht van KOAP doordat ze, na het zien van deze beelden en horen van de getuigenissen, beseffen dat ze niet alleen zijn, dat andere kinderen ook gelijkaardige dingen meemaken. Er worden handvatten aangereikt door deskundigen die de getuigenissen kaderen vanuit hun eigen expertise.

Alle filmpjes zijn te downloaden via www.oudersonderinvloed.info

Nieuwe campagne Tele-Onthaal: 'Zoek je een uitweg? Praten helpt.'

Tele-Onthaal lanceert in het voorjaar van 2016 een nieuwe campagne om nog méér mensen de weg te helpen vinden naar hun gespreksaanbod: 'Zoek je een uitweg? Praten helpt.' Met deze nieuwe campagne wil Tele-Onthaal iedereen bereiken die het wel eens moeilijk heeft. De initiatiefnemers willen iedereen vertellen dat – als je kleine of grote zorgen hebt – er altijd een dichtbij-vangnet is bij de telefonische en chathulpdienst Tele-Onthaal.

Tele-Onthaal rekent daarom op organisaties, verenigingen en diensten om deze nieuwe campagne te ondersteunen. Je kan b.v. gratis promotiemateriaal (flyer tweeluik en affiches in 3 formaten) aanvragen op www.tele-onthaal.be

Problematisch gamen: aanbevelingen voor preventie

Het Nederlandse Trimbos-instituut publiceerde onlangs het rapport 'Problematisch gamen: aanbevelingen voor preventie', met als doel de prevalentie van problematisch gamen onder jongeren terug te dringen. Op basis van bevindingen uit wetenschappelijke publicaties geeft het rapport een overzicht van invloedsfactoren voor problematisch gamen en formuleert het concrete aanbevelingen over preventie van problematisch gamen voor maatschappelijke organisaties en beleidsvoerders. Het rapport is te consulteren via de site van de Vereniging voor Alcohol- en andere drugsproblemen, www.vad.be.

School Zonder Pesten vzw

Op 18 mei 2016 stelde School Zonder Pesten vzw een gloednieuw boek voor met als titel 'Maak van je school een Goedgevoel school!'. Een dag later kregen alle Vlaamse basisscholen een gratis exemplaar van het boek. 'Maak van je school een Goedgevoel school!?' is een inspirerend boek voor al wie kinderen en collega's in het basisonderwijs een warm hart toedraagt. Het is een reflectieboek waarin je kan grasduinen op zoek naar inzichten en tips om het 'goedgevoel' te versterken. De spiegel is het centrale symbool in dit boek. Durf jij met een open en positieve blik in de spiegel te kijken? Is de school die je ziet een 'Goedgevoel school'? Voorbeelden, vragenlijsten en concrete doe-ideeën helpen je om samen met kinderen en collega's in de spiegel te kijken.

In het boek vind je 16 vragenlijsten waarmee scholen hun eigen mini-onderzoeken kunnen uitvoeren om een beter beeld te krijgen van het goedgevoel van kinderen en collega's.

Alle info via een mail naar info@schoolzonderpesten.be of op www.schoolzonderpesten.be

Partnership Steunpunt Diversiteit & Leren en Schoolmakers

Schoolmakers en Steunpunt Diversiteit en Leren slaan de handen in elkaar. Samen ondersteunen we scholen in het aanpakken van diversiteitsvraagstukken. Die samenwerking resulteert in een prikkelende reeks interactieve lezingen, workshops, coachings- en procesbegeleidingen op maat van jouw school of organisatie.

Meer informatie vind je op: <http://www.schoolmakers.be/sdl/>

Boeken

Buiten de lijnen. Seksueel gedrag van kwetsbare kinderen en jongeren

FRANS, E., DE WILDE, K., VAN BERLO, W., JANSSENS, K. en STORMS, O.
Antwerpen, Garant, 2016, 230 p. en 165 p., Kostprijs set: 58 euro, boek + onderbouwing 25 euro.

'Buiten de lijnen' biedt een antwoord op vragen van professionals die werken met kwetsbare kinderen en jongeren. Het geeft handvatten om te reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag in situaties die wegens het kind of de context complex zijn.

Het gaan over meer kwetsbaar geachte kinderen en jongeren, met name jongeren met een beperking of jongeren die seksueel trauma hebben meegemaakt, naar de ontwikkelingsaspecten 'gender' (seks, seksuele oriëntatie en seksuele identiteit) en 'cultuur' en de mate waarin ze een invloed hebben op de seksuele ontwikkeling of op de verwachtingen en attitudes van professionals.

Het volledige pakket Buiten de lijnen bestaat uit een handleiding en een onderbouwing. Beide publicaties zijn ook apart verkrijgbaar.

De handleiding 'Buiten de lijnen' bevat: een handboek met aanvullingen bij het basisboek 'Sensoa Vlaggensysteem' waarbij het pedagogisch luik verder uitgewerkt werd; 32 kaarten met tekeningen van concrete situaties van seksueel gedrag van kinderen en jongeren; 4 aanvullende werkkaarten met een afbeelding van het stuurwiel en de criteria; een overzicht van de vlaggen; de reactiewijzen en de stappen in het protocol; een checklist met criteria.

In een afzonderlijk boek is ook de onderbouwing van 'Buiten de lijnen' terug te vinden. Seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren wordt gesitueerd in zijn functie of betekenis binnen de ontwikkeling. Wat zegt de literatuur over wat de belangrijkste bouwstenen zijn voor een gezonde (seksuele) ontwikkeling?

De jeugd maar geen toekomst? Naar een effectieve aanpak van sociale uitsluiting

SPIES, H., TAN, S. en DAVELAAR, M.
Antwerpen, EPO, 2016, 184 p., 27,50 euro

Werkloosheid, schooluitval, schulden, criminaliteit, gezondheidsproblemen – jongeren in achterstandswijken hebben vaak moeite aansluiting te vinden bij

de maatschappij. Dit boek beschrijft op confronterende wijze hun leefwereld. Overheidsbeleid is niet erg effectief. De uitval is hoog en de beeldvorming onder jongeren is negatief. De systeemwereld is niet alleen deel van de oplossing, maar ook deel van het probleem. 'De jeugd maar geen toekomst?' introduceert een andere manier van kijken waarmee leefwereld en systeemwereld dichter bij elkaar gebracht kunnen worden.

Aan de hand van verhalen van jongeren, professionals en beleidsmakers maken de auteurs zichtbaar hoe sociale in- en uitsluitingsprocessen werken; de verdeling van kansen, het leven in achterstandswijken, het sociale netwerk van jongeren die er wonen, hun zelfbeeld en competenties, en de kloof tussen papier en werkelijkheid. Ze laten ook zien hoe beleid effectiever kan worden, door voorzieningen beter aan te sluiten bij het willen en kunnen van hun deelnemers. Hiervoor wordt een model geïntroduceerd dat op basis van de praktijk ontwikkeld is.

Psychiatrie in de klas. Kompas bij opbrengstgerichte handelingsplannen in het onderwijs

VAESSEN, G.
Epo, Antwerpen, 2016, 220 blz., 24,90 euro

Leraren worden vaak geconfronteerd met leerlingen die een psychologisch/psychiatrisch probleem hebben. Leerkrachten zijn over het algemeen niet terdege getraind in het maken en uitvoeren van opbrengstgerichte handelingsplannen voor deze leerlingen. Hoe om te gaan met leerlingen met bij voorbeeld ADHD, autismespectrumstoornissen, PDD/NOS, relationele stoornissen, hechtingstoornissen, moeilijke ouder-kindrelaties, angststoornissen, depressies, ...? Dit boek werkt als een kompas bij de aanpak en uitvoering daarvan. Het biedt daarbij best-practicehandvatten.

Studievoormiddag Welwijs

RADICAAL INTEGRAAL

Emanciperende benadering van radicalisering binnen onderwijs en welzijn

Schaarbeek, dinsdag, 4 oktober 2016

Het maatschappelijk debat over radicalisering heeft een impact op de werking van scholen, jeugd- en welzijnswerkers. Zij staan voor nieuwe uitdagingen. Van hen wordt verwacht dat zij over het thema in gesprek te gaan, dat ze preventieve acties op te zetten, dat ze signalen opvangen, herkennen en/of doorgeven, enz. Kennis over radicalisering is nodig om argumenten te ontwikkelen en keuzes te maken in de actie die men kan en/of wil ondernemen.

Op de studievoormiddag worden begrippen toegelicht, presenteert Alain Van Hiel inzichten uit zijn boek 'Iedereen racist', spreekt Pascal Debruyne over het radicaliseringsbeleid en de consequenties ervan op het onderwijs en brede welzijnswerk. Na de pauze volgen praktijkvoorbeelden - met bruikbare tips- uit het onderwijs, welzijns- en jeugdwerk.

Noteer alvast **4 oktober 2016** in uw agenda. Meer info over het programma vindt u binnenkort op onze site www.welwijs.be

SPECIALE THEMA-NUMMERS TE KOOP

WELWIJS brengt ieder jaar in september een speciaal thema-nummer uit. Wie de laatste themanummers heeft gemist, krijgt nog een kans om deze waardevolle nummers alsnog aan te schaffen.

Daarvoor betaal je slechts 5 euro per nummer. Er worden geen verzendingskosten aangerekend.

Bestellen kan door te mailen naar **nicole.vettenburg@welwijs.be**.

Volgende themanummers zijn nog ter beschikking:

THEMANUMMER 2008: PREVENTIE IN HET ONDERWIJS

- Klaar voor een klaar preventiebegrrip? (*P. Goris*)
- Mission Accomplished. Resultaat boeken met preventie (*D. Burssens*)
- Preventie is kiezen. Vijf dimensies voor een ethisch verantwoorde preventie (*N. Vettenburg*)
- Projectmatig werken: een stappenplan voor preventie (*B. Melis*)
- Het project 3-klap als algemeen wenselijk preventieproject (*L. Maesmans*)
- “Leren thuis leren”, een proeftuin die werkt aan preventie in kwadraat (*R. Hermans, A. Dumoulin, R. Rector, K. Cohen, A. Loyens*)
- De rol van de huisarts bij spijsbelpreventie: visie van een arts. De Brugse poort. (*T. Dusauchoit*)
- De preventieve reflex, hoe doe je dat? (*L. Hendrickx*)
- Drugpreventie: een drugbeleid op school (*I. Bernaert*)
- Samenwerkingsprotocollen tussen scholen, politie en parket. Gescreend vanuit preventieoogpunt (*G. Thys*)

THEMANUMMER 2009: MAATSCHAPPELIJKE KWETSBAARHEID OP SCHOOL

- Maatschappelijke kwetsbaarheid op school (*N. Vettenburg & L. Walgrave*)
- Empowerment en maatschappelijke kwetsbaarheid (*T. Van Regenmortel*)
- Geweld en maatschappelijke kwetsbaarheid (*N. Vettenburg*)
- Brede school = het versmallen van maatschappelijke kwetsbaarheid (*M.-A. De Meijer & K. Lecoutere*)
- Motiveren tot studie-ijver en tot een succesvolle studiekeuze bij maatschappelijk kwetsbare leerlingen (*M. Luyckx & A. Biliris*)
- 65 Nationaliteiten uitdagen om te leren! (*R. Du Jardin*)
- Buitengewoon bijzonder (*D. Moulart & K. Delmeire*)
- Het straathoekwerk vertelt: de relatie als koevoet (*C. Dewaele*)
- Onderwijs en jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren (*M. Vercoutere & R. Crivit*)
- De maatschappelijk kwetsbare leerling als ultieme toetssteen van een pedagogisch optimisme (*D. Bicker*)

Inhoud - Welwijs, 2016, jaargang 27, nr. 2

- p.
- 3 4 scholen op 3 jaar... Stop de carrousel!
Els Jooken, Tom Van Waterschoot en Govert Merckx
- 7 Iedereen meertalig! Over het potentieel van meertalig onderwijs in Vlaanderen
Eslie Struys, Jill Surmont en Els Consuegra
- 11 Meertaligheid Als Realiteit op School. Taalpaspoorten als didactische activiteit
Fauve De Backer en Piet Van Avermaet
- 14 "Want kinderen en jongeren rouwen ook..."
Els Rogier
- 18 **Katern**
Thuisstalen in De Wereldreiziger. Van project tot hefboom
Hans Hendriks, Marjan Broes en Dirk Bicker
- 22 Talige diversiteit benutten in de klas? Het kan, met ICT!
Evelien Van Laere
- 27 'Dvd Huiswerkklasse'. Over de zin of onzin van huiswerk...
Saskia Wetzelaer
- 30 **Webwijs**
Thema's
Jan Tallon
- 33 **Agenda en documentatie**
Evi Verduyck

Studievoormiddag Welwijs – 4 oktober 2016

Op **4 oktober 2016** organiseert Welwijs een studievoormiddag 'Radicaal integraal. Emanciperende benadering van radicalisering binnen onderwijs en welzijn'.

Meer informatie vindt u op blz. 34 van dit nummer en binnenkort ook op de website: www.welwijs.be